

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İnceleme Gezilerine Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi

The Evaluation of the Opinions of Social Studies Teachers about Field Trips

Yılmaz DEMİR¹

Atıf:

Demir, Y. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezilerine yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(13), 260-281, DOI: 10.57135/jier.1089805

Öz

Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezilerine yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden sıklıkla kullanılan yaklaşımlardan biri olan görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler Maxqda 12 programına veri olarak girilmiş ve veriler program üzerinden içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim öğretim yılında Kilis ili merkez ilçede görev yapan 47 Sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak standartlaştırılmış açık uçlu sorulardan oluşan öğretmen görüş formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin önemli bir bölümünün herhangi bir inceleme gezisi faaliyetinde bulunmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca inceleme gezisi gerçekleştiren öğretmenlerin ağırlıkta gününbirlik geziler düzenledikleri, gezi esnasında daha çok anlatım yöntemini kullandıkları ve ağırlıklı olarak tarihi mekanların ve doğal ortamların bulunduğu yerleri tercih ettikleri sonuçlarına varılmıştır. Araştırmada öğretmenlerin neredeyse tamamının lisans, hizmet içi veya seminer eğitimi döneminde inceleme gezilerine dönük herhangi bir eğitim almadıkları ve önemli bir çoğunluğunun inceleme gezisi gerçekleştirme konusunda kendisini yeterli görmediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte inceleme gezilerinin yaparak yaşayarak öğrenmeye uygun olma, kalıcılığı ve etkili öğrenmeyi sağlama, konuları somutlaştırma ve öğrenmeyi kolaylaştırma gibi niteliklerinden dolayı sosyal bilgiler dersinin öğretiminde gerekli olduğu öğretmenlerce dile getirilmiş ancak başta ekonomik ve bürokratik engeller olmak üzere birtakım engellerden dolayı inceleme gezilerinin yeteri kadar yapılamadığı vurgulanırken çeşitli çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnceleme gezileri, okul dışı öğretim, öğretmen, sosyal bilgiler

Abstract

In this study, it is aimed to evaluate field trips about the opinions of social studies teachers. In this study, the interview technique, which is one of the approaches that is frequently used among qualitative research methods, was used. The data obtained within the scope of the research were entered as data in the Maxqda 12 program and the data were subjected to content analysis through the program. The study group of the study consists of 47 social studies teachers working in the province of Kilis in the 2021-2022 academic year. As a data collection tool, the teacher opinion form consisting of standardized open-ended questions was used. As a result of the research, it was determined that a significant part of the teachers was not engaged in any field trip activities. In addition, it was concluded that the teachers who conducted the field trip mostly organized day trips, used more expression methods during the trip, and mostly preferred places with historical sites and natural environments. In the study, it was determined that almost all of the teachers did not receive any training for field trips during undergraduate, in-service or seminar education, and a significant majority of them did not consider themselves sufficient to perform an examination trip. However, it was stated by the teachers that the field trips are necessary in the teaching of the social studies course due to their qualities such as being suitable for learning by doing, providing permanence and effective learning, concretizing the subjects and facilitating learning, but various solutions have been proposed while it was emphasizing that the study tours could not be carried out sufficiently due to some obstacles, especially economic and bureaucratic obstacles.

Keywords: Field trips, out-of-school teaching, teacher, social studies.

¹ Dr., Öğretmen, Kilis Bilim ve Sanat Merkezi, Millî Eğitim Bakanlığı, Kilis-Türkiye, ylmzdmr1983@gmail.com, orcid.org/0000-0001-5477-1300

GİRİŞ

Sosyal bilgileri ilkökuller ve ortaokullarda iyi ve sorumlu bireyler yetiştirmek amacıyla sosyal bilimlerdeki bilgilere dayandırılan; öğrencilere toplumsal yaşamla ilişkili ihtiyaç duydukları bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırıldığı bir çalışma alanı olarak tanımlanmaktadır (Erden, 1998). Bu çalışma alanıyla gerek ulusal gerekse küresel çapta “bireylerin milli bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri; demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları; yasalar önünde eşit olduklarını gerekçeleriyle bilmeleri; kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri; insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekân algılama becerilerini geliştirmeleri; çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları; doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları” (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB, 2018, s.7]) gibi farklı birçok beceri bilgi ve değerlerle donatılmaları söz konusudur.

Güncel öğretim programlarıyla bireylerden “bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan nitelikler beklenmektedir” (MEB, 2018, s. 3). Kuşkusuz bu niteliklerin öğrencilere kazandırılmasında bir disiplin olarak Sosyal bilgiler önemli bir yere sahiptir. Ancak bu dersin öğretiminde çeşitli sorunların yaşandığı çeşitli araştırmalarda belirlenmiştir (Aykaç, 2007; Gönenç ve Açıkalın, 2017; İnan-Koroğlu, 2006; Kılıç, Attila ve Baykan, 2002; Yener, 2015; Yılmaz, 2010). Bununla beraber çeşitli çalışmalarda Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde daha çok ders kitaplarının kullanıldığı, bu nedenle bu dersin ders kitabına bağımlı ve kısıtlı bir şekilde daha çok sınıf içi faaliyetlerle yürütüldüğü vurgulanmaktadır (Çelikkaya ve Kuş, 2009; Çengelci, 2013; Kabapınar, 2015; Şimşek ve Kaymakçı, 2015). Halbuki bu derste okul dışı öğretim ortamlarına yer verilerek öğrencilerin derse yönelik ilgileri arttırılabilir. Zira günümüzde öğrencilerin derse yönelik ilgilerini çekmek, gerçek dünyadan kopmalarına engel olmak, öğrencilere gerçek yaşam deneyimlerini sunmak ve soyut konuları somutlaştırmak gibi bir mecburiyetten okul dışı öğretim ortamlarının eğitim öğretimdeki önemini arttıran faktörlerdendir. Bilhassa bireyleri etkin ve sosyal birer vatandaş yapmak gibi amaçları olan Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde okul dışı öğretim ortamlarından yararlanılması durumunda bu ders öğrenenler ve öğretenler için daha zevkli ve derste öğrenilen bilgilerin daha kalıcı hale gelmesi kaçınılmazdır (Topçu, 2017).

Okul dışı öğretim ortamları, eğitim öğretim süresince okulun sınırları dışında gerçekleştirilen her türlü planlı ve programlı eğitim öğretim faaliyetidir. Okul dışı öğretimin en önemli özelliği okullarda yürütülen planlı ve programlı eğitim öğretim faaliyetlerinin okul sınırlarının dışına taşınmasıdır. Bu öğretim faaliyeti, sosyal hayat ve doğal çevre gibi okul dışındaki değişik ortamları içerisinde barındıran çok boyutlu bir süreçtir (Bunting, 2006). Okul dışı öğretimin derse ilgiyi arttırması, bilginin kalıcılığını sağlaması, tarihsel empatiyi sağlaması, kültürel mirasa yönelik farkındalık sağlaması, dersin eğlenceli geçmesini sağlaması, doğal çevreye yönelik farkındalık yaratması, öğrencilerde gözlem, analiz, soru sorma becerilerini kazandırması, soyut bilgilerin somutlaştırılması, sosyalleşmeyi sağlaması, öğrenciyi hayata hazırlaması, yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlaması (Öner, 2015; Topçu, 2017) ve öğrencilerin akademik başarılarını arttırması (Karakaş-Özür ve Şahin, 2017) gibi eğitim öğretim sürecinde pek çok faydasının olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2018) okul dışı öğretim ortamlarından yararlanılması gerektiği ifade edilerek, bu kapsamda yapılacak çalışmaların “okulun yakın çevresinden, pazar yerine, resmî dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazı alanlarına, atölyelere, müzelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, anıtlar, müze-kentler, savaş alanları, sanal müze gezisi vb.)” yönelik olabileceği şekilde önerilerde bulunmaktadır.

Sosyal bilgiler dersi kapsamında okul dışı öğretim ortamlarından “ziyaret temelli” ve “araştırma temelli” olarak faydalanılabilir. Sosyal bilgiler dersindeki “sözlü tarih,

görüşme/röportaj yapma, yerel tarih, ödevler (internet, proje ve gözlem etkinlikleri) ve medya (gazete/belgesel/film/dizi) araştırma temelli; sanal müzeler, müzeler, tarihsel alan gezileri ve inceleme gezileri ise ziyaret temelli etkinliklerdendir” (Kabapınar, 2015). Ancak okul dışı öğretim denince, sosyal bilgiler öğretmenlerinin öncelikle inceleme gezilerini ifade etmeleri (Çengelci, 2013; Öner, 2015) bu öğretimde inceleme gezilerinin yeri ve öneminin ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir. Dolayısıyla okul dışı öğretim ortamlarından biri olarak değerlendirilen inceleme gezileri, sosyal bilgiler dersi öğretimi kapsamında ele alındığında, bu dersin öğretiminde kullanılabilecek önemli etkinliklerden biri olduğu söylenebilir. Nitekim yapılandırmacı eğitim anlayışına uygun olan ve öğrenme öğretme sürecinde öğrencilerin öğretmenleri eşliğinde ya da bireysel olarak da uygulayabilecekleri inceleme gezileri (Aytaç, 2014), öğrencilerin derste işlenen konuları, kavramları ilk elden kaynakları görerek ya da inceleyerek öğrenmelerini sağlayan ve öğrencileri merkeze alan yaklaşımlardan biridir (Atayeter ve Tozkoparan, 2016). Eğitim öğretim ortamını okul sınırlarının dışına taşıyan inceleme gezileri, öğrencilere gerçek bir deneyim sunmaktadır. Öğrencilerin gerek doğal gerekse sosyal çevrelerini daha iyi tanımalarına olanak sağlayan bu geziler; fabrikalar, müzeler, resmi daireler, sergiler, arkeolojik kazı yerleri, atölyeler ve tarihi mekânlar gibi birçok yere düzenlenebilmektedir (Demir, 2021).

İnceleme gezileri, “öğretim programlarındaki hedefler doğrultusunda, herhangi bir yeri veya yerde gerçekleşen bir olayın sonuçlarını ya da o yerdeki mevcut fiziki ve beşeri özellikleri görmek ve gerçek ortamlarında doğrudan incelemek için okul tarafından düzenlenen faaliyetler” (Alkış, 2008, s.2) olarak tanımlanmaktadır. Aydın (1998, s. 121) ise inceleme gezilerini “sınıf içi çalışmaları tamamlamak ve daha anlamlı kılmak için bir olayı ya da varlığı bulunduğu doğal şartlar içerisinde planlı ve amaçlı bir şekilde inceleme yaptırılarak öğretme yolu şeklinde” tanımlamaktadır. Korkmaz (2006, s. 51) “sınıf içi çalışmaları tamamlamak ve daha anlamlı kılmak için bir olayı, olguyu ya da varlığı bulunduğu tabii şartlar içerisinde, bir rehber gözetiminde, planlı ve amaçlı bir şekilde gözlemleyerek, bu olay ve olguları derinliğine inceleme ve bunlar üzerinde değerlendirme yapmak şeklinde tanımlamaktadır”. Söz konusu bu tanımlardan hareketle inceleme gezileri “eğitim öğretim amaçlı, dersin temel amaç ve kazanımlarına uygun olarak okulun yakın çevresi, arkeolojik kazı alanları, atölyeler, müzeler, resmî daireler, sergiler, tarihî mekânlar, tarihî yapılar gibi okul dışı ortamlara yapılan planlı ve programlı geziler olarak değerlendirilebilir” (Demir, 2021, s.28-29). Korkmaz (2006, s. 49) bu gezilerin asıl amacının, “eğitime anlam kazandırmak ve eğitimi daha canlı kılmak olduğunu” vurgulamaktadır. Öğrenene derste işlenen konu, kavram ve kazanımları ilk elden kaynak gösteren ve öğreneni merkeze alan yaklaşımlardan biri olarak değerlendirilen inceleme gezileri, öğrencilerin sınıfta edindikleri teorik bilgileri, bizzat yerinde, somut bir şekilde görerek ve inceleyerek kavramaları bakımından oldukça önemli faaliyetlerdendir (Atayeter ve Tozkoparan, 2016).

Alanyazın incelendiğinde çeşitli çalışmalarda, inceleme gezilerinin öğrencilerin bilgi, tutum ve davranışlarını, diğer bir ifadeyle bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerini olumlu yönde etkilediği ortaya konulmuştur (Ballantyne ve Packer, 2009; Berberoğlu vd., 2013; Bozdoğan ve Yalçın, 2006; Bozdoğan, 2007; Chin, 2004; Demirbaş, 2005; DeWitt ve Storksdieck, 2008; Dillon vd., 2006; Doğan, 2013; Ertas, 2012; Göğebakan, 2008; Griffin, 2004; Güleç ve Alkış, 2003; Güler, 2009; Güler, 2011; Karakaş-Özür, 2010; Kızıltaş ve Sak, 2018; Knapp ve Barrie, 2001; Koca, 2014; Lakin, 2006; Markowitz, 2004; Okur-Berberoğlu ve Uygun, 2013; Orion vd., 1997; Orion ve Hofstein, 1994; Özgen, 2011; Rudman, 1994; Tal ve Morag, 2009; Tatar ve Bağrıyanık, 2012). Öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini desteklediği ve gerçek yerler ve konulara dayanarak karar verme becerilerini geliştirdiği için bu tür faaliyetler oldukça faydalıdır (Alkış, 2008). Dahası alan gezilerinin çok yönlü yararları bulunmaktadır. Zira bu faaliyetlerle öğrencilerde gözlem fikri yavaş yavaş yerleşmeye başlamakta ve çevre-insan-olay arasında ilişki kurma düşüncesi kökleşmektedir (Doğanay, 1993).

Alanyazında sosyal bilgiler alanında müze gezileri kapsamında (Demir, 2015; Filiz, 2010; Güleç ve Alkış, 2003; Güngör, 2016; Karakaya, 2015; Meydan ve Akkuş, 2014; Yılmaz ve Şeker, 2011; Yorulmaz, 2016) ve doğrudan alan gezileriyle ilgili (Ay, 2015; Çetin ve Metin, 2013; Gökaya ve Yeşilbursa, 2009; Kenna ve Russell, 2015; Kızılçaoğlu, 2003; Koca, 2014; Özkan, 2009; Sitali-Mubanga1 Lukonga1 ve Denuga, 2018; Taylor, Morris, ve Cordeau-Young, 1997; Tozkoparan, 2013) çok sayıda çalışmaya ulaşılmıştır. Ancak inceleme gezilerinin uygulayıcısı/yöneticisi olarak öğretmenlerin görüşlerinin alındığı çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir (Çetin Kuş ve Karatekin, 2010; Kenna, 2019; Mazman, 2007; Yıldırım, 2012). Dahası ulusal çapta inceleme gezileriyle ilgili sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine son yıllarda pek başvurulmadığı görülmektedir. Buradan hareketle bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezilerine yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezilerine yönelik görüşlerinin alınmasıyla inceleme gezilerinin önündeki sorunların tespiti ve bu sorunların çözümüne yönelik katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin inceleme gezilerine ilişkin deneyimlerinin, eğitim alma durumlarının ve bu gezileri gerçekleştirmeye yönelik yeterlik algılarının sorgulandığı bu çalışmada ulaşılan sonuçlar açısından alanyazına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın ana problem cümlesi “sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezilerine yönelik görüşleri nedir?” şeklindedir. Alt problem cümleleri ise şu şekildedir:

- ✓ Sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezilerine yönelik deneyimleri nedir?
- ✓ Sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezilerine yönelik eğitim alma durumları ve yeterlik algıları nedir?
- ✓ Sosyal bilgiler Dersinde inceleme gezilerinin gerekliliğine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nedir?
- ✓ Sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezilerinin önündeki engellere ilişkin görüşleri nedir?
- ✓ Sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezilerinin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik çözüm önerilerine ilişkin görüşleri nedir?

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden sıklıkla kullanılan yaklaşımlardan biri olan görüşme tekniği kullanılmıştır. Briggs görüşmenin “sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda kullanılan en yaygın veri toplama yöntemi olduğunu savunmak ve bu durumun, görüşme yönteminin; bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikayetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili bir yöntem olmasından kaynaklandığını belirtmektedir” (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 129). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezilerine dönük deneyimlerini, tutumlarını, görüşlerini, şikayetlerini, duygularını ve inançlarını ortaya çıkarmak için görüşme türlerinden biri olan “standartlaştırılmış açık uçlu görüşme” gerçekleştirilmiştir. Bu görüşme türü “dikkatlice yazılmış ve belirli bir sıraya konmuş bir dizi sorudan oluşur ve her görüşülen bireye bu sorular aynı tarzda ve sırada sorulur” (Patton, 1987, s. 112). Bu tür bir yaklaşımla görüşmeciyi yanlılığı veya öznelliği azaltılmış olur (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Örneklem

Mevcut araştırmanın evrenini 2021-2022 eğitim öğretim yılı güz döneminde Kilis ilinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu ise 2021-2022 eğitim öğretim yılı güz döneminde Kilis ili merkez ilçedeki üçü özel, 23’ü devlet olmak üzere toplam 26 ortaokulda çalışan 47 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen çalışma grubuna gönüllü olarak katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin 18’i (%38.3) kadın, 29’u (%61.7) ise erkektir (Tablo 1).

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Ait Tanıtıcı Bilgiler

Cinsiyet	f	%
Kadın	18	38.3
Erkek	29	61.7
Yaş	f	%
20 - 30 yaş arası	9	19.1
31 - 40 yaş arası	30	63.8
41 - 50 yaş arası	8	17
Eğitim durumu	f	%
Lisans	45	95.7
Lisansüstü	2	4.3
Lisans bölümü	f	%
Sosyal bilgiler öğretmenliği	41	87.2
Sınıf öğretmenliği	3	6.4
Tarih öğretmenliği	2	4.3
Coğrafya Öğretmenliği	1	2.1
Mesleki deneyim	f	%
1 - 10 yıl arası	26	55.3
11 - 20 yıl arası	15	31.9
21 - 30 yıl arası	6	12.8

Veri Toplama Araçları

Bu aşırımda veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan standartlaştırılmış açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezilerine dönük görüşlerine ulaşmayı hedefleyen beş standartlaştırılmış açık uçlu sorudan ve görüşmeye katılan öğretmenlere dair tanıtıcı bilgilere ulaşılmasını sağlayan beş kapalı uçlu sorudan oluşmaktadır. Bu form “öğretmen görüş formu” olarak adlandırılmıştır.

Görüşme formundaki sorular araştırmacının başında oluşturulmuş olan alt problemler ve alanyazın incelemesinden yola çıkılarak hazırlanmıştır. Bu şekilde veri toplama sürecinde alt problemlerle ilgili olmayan verileri toplamaktan kaçınılmıştır. Soruların amaca uygunluğunun testi için üç alan uzmanına danışılmış; anlaşılabilirliğin testi için ise ön uygulama olarak iki sosyal bilgiler öğretmeni ve bir dil uzmanının yazılı görüşüne sunulmuştur. Ön uygulamadan alınan dönütlerden ve uzman görüşlerinden yola çıkılarak görüşme formuna son hali verilmiştir. Verilerin toplanması sırasında görüşme öncesinde öğretmenlere araştırma hakkında genel bilgi verilmiş ve araştırmaya katılmak isteyen öğretmenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme formundaki sorular her öğretmene aynı sıralamayla ve aynı tarzda sorulmuş, ortalama 20 ile 30 dakika arasında değişen sürelerde görüşmeler tamamlanmıştır.

İşlem

Bu araştırmacının verileri, 2021-20222 eğitim öğretim yılı güz döneminde toplanmıştır. Bu bağlamda Kilis ili merkez ilçeye bağlı ortaokullarına tek tek ulaşarak bu okullarda görev yapan okul idaresinin bilgisi ve yönlendirmesi çerçevesinde sosyal bilgiler öğretmenleriyle görüşülmüştür. “Öğretmen görüş formu” sosyal bilgiler öğretmenlerine uygulanarak gönüllülük çerçevesinde öğretmenlerin inceleme gezilerine yönelik görüşleri alınmıştır. Veri toplama açısından bir doyum noktasına ulaşılan dek sosyal bilgiler öğretmenleriyle görüşülmeye devam edilmiştir. Gerçek anlamda bir doyumluğa erişilince kadar (f=47) yani Yıldırım ve Şimşek’in (2016) de belirttiği gibi yeni bir fikir ve görüş elde edilmeyene kadar veri toplama sürecine devam edilmiştir. Öğretmenlerin görüşleri okulun uygun bir biriminde yüz yüze ve yaklaşık olarak 20 ile 30 dakikalık zaman dilimlerinde bireysel olarak alınmıştır.

Verilerin Analizi

Mevcut araştırmada veriler içerik analizi yoluyla (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 297) analiz edilmiştir. Bu bağlamda mevcut araştırmada toplanan veriler içerik analizine tabi tutularak analiz edilmiştir. Bu analiz türü “sözel, yazılı veya diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır” (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s. 22). Bu bağlamda bu araştırmada elde edilen veriler öncelikle “Excel 365” programına veri olarak girilmiştir. Daha sonra bu veriler “Maxqda 12” programına aktararak içerik analizine tabi tutulmuş ve tek tek kodlanmıştır. Her bir bulguyu ifade eden kodlar farklı renklerle gösterilerek daha anlaşılır olması sağlanmıştır. Dolayısıyla veri analizinde Maxqda 12 programından yararlanılmış, verilerin analizi yapılmış ve elde edilen veriler şekil ve/veya tablolarla ortaya konmuştur. Araştırmayı kişisel yanılgılardan arındırmak amacıyla veriler kodlanırken aynı işlem iki farklı uzman tarafından birbirlerinden bağımsız olarak gerçekleştirilmiştir. Böylece çalışmanın güvenilirliği arttırılmış ve araştırmanın güvenilirliğini olumsuz etkileyen faktörlerin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla araştırmada elde edilen nitel bulguların sadece araştırmacıya göre ne ifade ettiği değil, birden çok kişiye göre ne ifade ettiği belirlenerek ortak bir görüşe ulaşılmıştır. Kodlayıcılar arası uzlaşma olarak da ifade edilen bu işlem araştırmanın güvenilirliği bakımından oldukça önemlidir. Nitekim “Maxqda 12” programı “Analiz” sekmesinden “kodlayıcılar arası uzlaşma” butonu kullanılarak kodlayıcılar arası uzlaşma analiz edilmiştir. Buna göre araştırmada kodlayıcılar arası uzlaşmanın .93 (%93) olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuca göre güvenilirliğin veya kodlayıcılar arası uzlaşmanın oldukça iyi olduğu söylenebilir. Zira güvenilirliğin .80’in (%80) üzerinde olmasının yeterli bir sonuç olduğu vurgulanmaktadır (Miles ve Huberman, 2019).

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde sosyal bilgiler öğretmenlerinin gerçekleştirmiş oldukları inceleme gezilerine ilişkin deneyimleri, inceleme gezilerine yönelik eğitim alma durumları ve yeterlikleri, sosyal bilgiler dersi kapsamında inceleme gezilerine ilişkin tutumları, inceleme gezilerinin önündeki engellere yönelik görüşleri ve bu engellerin çözümüne yönelik önerilerine yer verilmiştir. Ayrıca araştırmada öğretmenlerin doğrudan ifadelerine yer verilirken öğretmen isimleri yerine Ö1, Ö2, Ö3, ... şeklinde isimler kodlanmıştır.

Öğretmenlerin İnceleme Gezilerine Yönelik Deneyimlerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında ilk olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezilerine ilişkin deneyimleri incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan 47 öğretmenin 18’inin (%38.3) en az bir defa inceleme gezisi gerçekleştirdiği 29’unun (%61.7) ise herhangi bir inceleme gezisi faaliyetinde bulunmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla katılımcıların önemli bir çoğunluğunun inceleme gezilerini gerçekleştirmediği söylenebilir. Ayrıca erkek öğretmenlerin (%51.7), kadın öğretmenlere (%16.7) oranla daha fazla inceleme gezisi gerçekleştirmiş olmaları araştırmanın önemli bulgularındandır. Diğer bir ifadeyle kadın öğretmenlerin %83.3 oranındaki büyük bir kısmı herhangi bir inceleme gezisi faaliyetinde bulunmamışken bu oran erkek öğretmenlerde %48.3’e düşmektedir (Tablo 2).

Tablo 2. İnceleme Gezilerinin Gerçekleştirilme Durumları

	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Gerçekleştiren	3	16.7	15	51.7	18	38.3
Gerçekleştirmeyen	15	83.3	14	48.3	29	61.7
Toplam	18	100	29	100	47	100

Araştırmada inceleme gezilerini gerçekleştiren Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu gezileri gerçekleştirme sıklıkları da incelenmiştir. Daha önceden de ifade edildiği gibi araştırmaya katılan 47 öğretmenin sadece 18’i inceleme gezisi gerçekleştirmiştir. Bu gezilerin

gerçekleştirme sıklıkları incelendiğinde ise öğretmenlerin inceleme gezisi düzenleme sıklığının en fazla dört olduğu; hiçbir öğretmenin beş ve üstünde inceleme gezisi düzenlemediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca inceleme gezisi gerçekleştiren öğretmenlerin önemli bir bölümü (%61.1) iki kez inceleme gezisi gerçekleştirmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. İnceleme Gezilerinin Gerçekleştirilme Sıklıkları

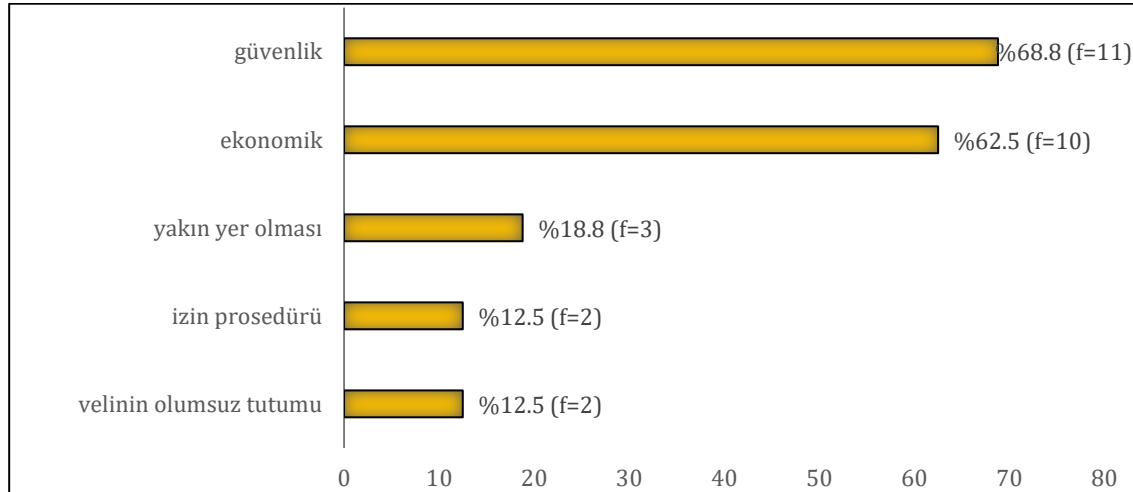
	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Dört kez gerçekleştiren	1	33.3	2	13.3	3	16.7
Üç kez gerçekleştiren	-	-	1	6.7	1	5.5
İki kez gerçekleştiren	2	67.7	9	60	11	61.1
Bir kez gerçekleştiren	-	-	3	20	3	16.7
Toplam	3	100	15	100	18	100

Araştırma kapsamında inceleme gezisi gerçekleştiren öğretmenlerin kısa süreli/günübirlik ve uzun süreli/konaklamalı inceleme gezilerine yönelik tercihleri incelenmiş ve ulaşılan bulgulara Tablo 4'te yer verilmiştir. Buna göre inceleme gezisi gerçekleştiren 18 öğretmenin büyük bir çoğunluğunun (%88.9) kısa süreli/günübirlik geziler düzenlediği; az bir bölümünün (%11.1) ise uzun süreli/konaklamalı geziler düzenledikleri görülmektedir. Ayrıca uzun süreli/konaklamalı geziler düzenleyen öğretmenlerin (Ö7 ve Ö13) tamamını erkek öğretmenler oluşturmaktadır.

Tablo 4. Günübirlik ve Konaklamalı İnceleme Gezilerini Gerçekleştirme Durumları

	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Günübirlik	3	100	13	86.7	16	88.9
Konaklamalı	-	-	2	13.3	2	11.1
Toplam	3	100	15	100	18	100

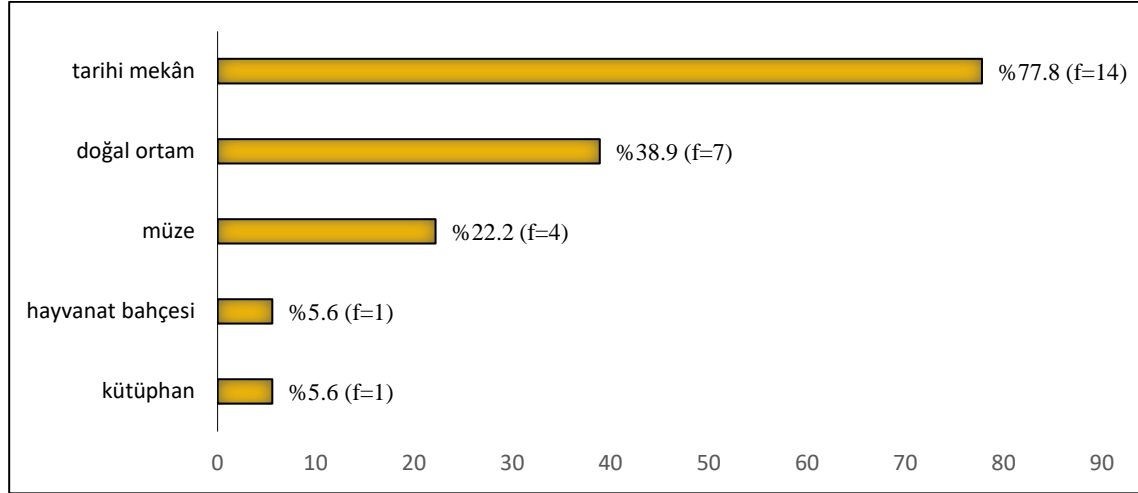
Kısa süreli/günübirlik inceleme gezisi gerçekleştiren öğretmenlerin önemli kısmının güvenlik (%68.8) ve ekonomik (%62.5) nedenleri gerekçe göstererek bu gezi türünü tercih ettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin kısa süreli/günübirlik gezi tercihleri üzerinde gezi yerinin yakın olması (%18.8), izin prosedürünün (%12.5) daha kolay olması ve velilerin uzun süreli/konaklamalı gezilere pek sıcak bakmamaları (%12.5) da etkili olmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Günübirlik inceleme gezilerinin gerçekleştirilme gerekçeleri

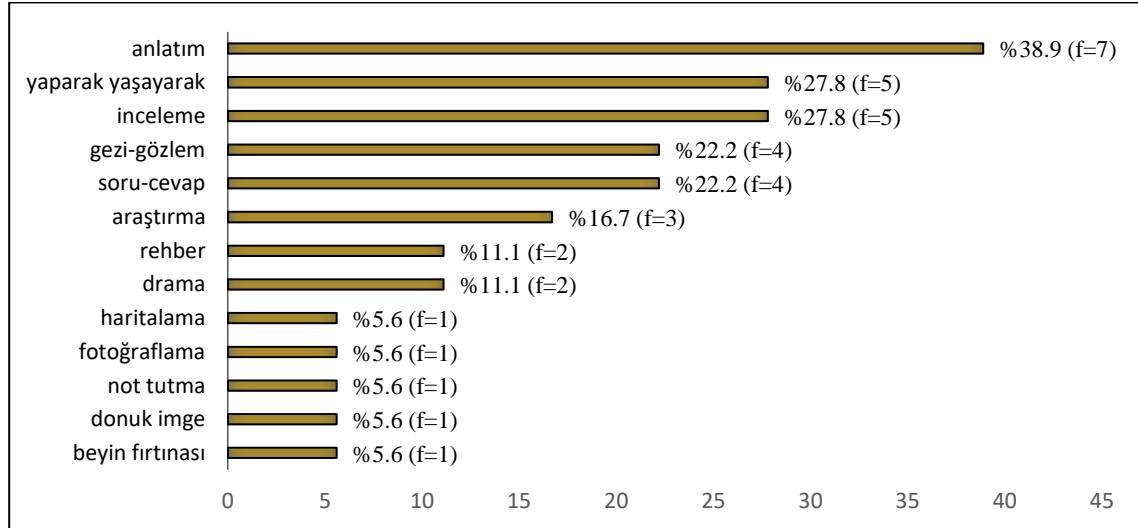
Araştırmaya katılan öğretmenlerden sadece ikisinin uzun süreli/konaklamalı inceleme gezisi düzenlediği tespit edilmiştir. Bu iki öğretmenin uzun süreli/konaklamalı gezi düzenleme gerekçeleri kendi ifadeleriyle "Uzun süreli. Çünkü bu tür gezilerin daha faydalı ve etkili olduğunu düşünüyorum." (Ö7), "Uzun süreli geziler amacına uygun olabilecek Daha yararlı geziler olduğunu düşünüyorum. Bu gezilerde öğrencilerin daha detaylı ve dikkatli inceleme yapma şansı elde edebilecektir." (Ö13) şeklindedir.

İnceleme gezisi gerçekleştiren sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezisi gerçekleştirirken en çok tercih ettikleri gezi yerleri, tarihi mekân (%77.8), doğal ortam (%38.9) ve müze (%22.2) olduğu görülmektedir. Ayrıca hayvanat bahçesi (%5.6) ve kütüphaneler (%5.6) de tercihler arasındadır (Şekil 2). Öğretmenlerin tarihi mekân ve doğal ortam gibi yerleri tercih etmeleri üzerinde daha çok sosyal bilgiler dersi konu ve kazanımlarıyla ilişkili olması ile öğrencilerin ilgi ve istekleri etkili olmuşken; müze, hayvanat bahçesi ve kütüphane gibi yerleri tercih etmelerinde ise güvenlik gerekçesinin etkili olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 2. İnceleme gezileri gerçekleştirilirken tercih edilen yerler

İnceleme gezilerini gerçekleştiren öğretmenlerin gezi sırasında kullandıkları öğretim yöntem ve teknikler incelendiğinde öğretmenlerin daha çok anlatım (%38.9), yaparak yaşayarak (%27.8), inceleme (%27.8), gezi-gözlem (%22.2) ve soru-cevap (%22.2) öğretim yöntem ve tekniklerini kullandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca gezi esnasında araştırma (%16.7), rehber (%11.1), drama (%11.1), haritalama (%5.6), fotoğraflama (%5.6), not tutma (%5.6), donuk imge (%5.6) ve beyin fırtınası (%5.6) gibi farklı öğretim yöntem ve tekniklerini de kullandıkları belirlenmiştir (Şekil 3).

Şekil 3. İnceleme gezilerinde kullanılan yöntem ve teknikler

Öğretmenlerin İnceleme Gezilerine Yönelik Eğitim Alma Durumları ve Yeterlik Algılarına İlişkin Bulgular

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin lisans, hizmet içi veya seminer eğitimi kapsamında inceleme gezilerine yönelik eğitim alma durumları incelenmiş ve ulaşılan bulgulara Tablo 5'te yer verilmiştir. Buna göre öğretmenlerin neredeyse tamamının (%93.6) inceleme gezilerine

dönük herhangi bir eğitim almadığı tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle inceleme gezilerine yönelik sadece üç öğretmen (%6.4) eğitim almıştır ki bu öğretmenlerin tamamını (Ö31, Ö34 ve Ö40) erkekler oluşturmaktadır.

Tablo 5. İnceleme Gezilerine Dönük Eğitim Alma Durumları

	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Eğitim alan	-	-	3	10.3	3	6.4
Eğitim almayan	18	100	26	89.7	44	93.6
Toplam	18	100	29	100	47	100

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezilerine yönelik yeterlik algıları da incelenmiş ve ulaşılan bulgular Tablo 6'te sunulmuştur. Buna göre öğretmenlerin sadece %34'ü inceleme gezilerini gerçekleştirme konusunda kendilerini yeterli görmektedir. Geriye kalan öğretmenler ise kendilerini ya kısmen yeterli (%17) görmekte ya da yetersiz (%49) görmektedir. Ayrıca erkek öğretmenler (%37.9), kadın öğretmenlere (%27.8) göre inceleme gezilerini gerçekleştirme konusunda kendilerini daha fazla oranda yeterli görmektedir. İnceleme gezileri konusunda kendilerini yeterli gören öğretmenlerden üçünün (Ö31, Ö34 ve Ö40), sahip oldukları yeterlik algısını aldıkları eğitimlere bağlamaları araştırmanın önemli bulgularındandır.

Tablo 6. İnceleme Gezilerini Gerçekleştirmeye Yönelik Yeterlik Algısı

	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Evet yeterli	5	27.8	11	37.9	16	34
Kısmen yeterli	4	22.2	4	13.8	8	17
Hayır yetersiz	9	50	14	48.3	23	49
Toplam	18	100	29	100	47	100

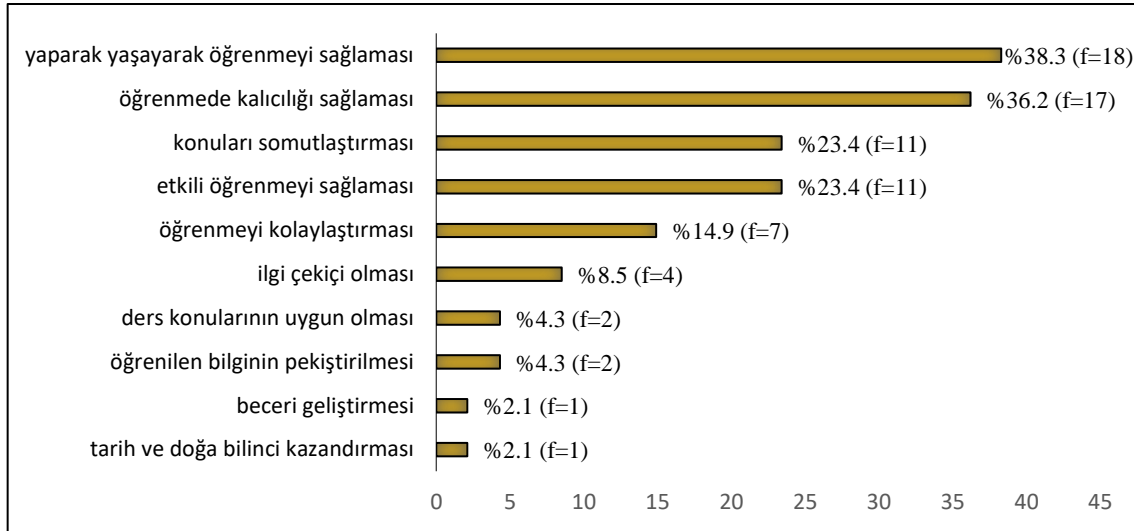
Sosyal bilgiler Dersinde İnceleme Gezilerinin Gerekliliğine İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında inceleme gezilerinin gerekliliğine ilişkin görüşleri incelendiğinde öğretmenlerin neredeyse tamamının (%95.7) bu derste inceleme gezilerinin yapılmasını gerekli gördükleri tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle araştırmaya katılan 47 katılımcıdan sadece ikisi (Ö11 ve Ö27) inceleme gezilerini gerekli görmemiştir. Ayrıca kadın öğretmenlerin tamamı sosyal bilgiler dersi kapsamında inceleme gezilerinin yapılmasının gerekli olduğunu bildirmiştir (Tablo 7).

Tablo 7. sosyal bilgiler Dersinde İnceleme Gezilerinin Gerekliliğine İlişkin Görüşler

	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Gerekli	18	100	27	93.1	45	95.7
Gerekli değil	-	-	2	6.9	2	4.3
Toplam	18	100	29	100	47	100

Şekil 4 incelendiğinde sosyal bilgiler dersinin öğretiminde inceleme gezilerinin çoğunlukla yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağladığı (%38.3), öğrenmede kalıcılığı sağladığı (%36.2), konuları somutlaştırdığı (%23.4), etkili öğrenmeyi sağladığı (%23.4) ve öğrenmeyi kolaylaştırdığı (%14.9) için gerekli görüldüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca öğretmenlerden bazıları; inceleme gezilerinin öğrencilerin ilgisini çektiği (%8.5), konuların uygun olduğu (%4.3), öğrenilen bilgileri pekiştirdiği (%4.3), beceri geliştirdiği (%2.1), tarih ve doğa bilincini kazandırdığı (%2.1) için gerekli gördüğü belirlenmiştir.

Şekil 4. Sosyal bilgiler dersinde inceleme gezilerinin yapılma gerekçeleri

Sosyal bilgiler dersinde inceleme gezilerinin “yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlaması”nı gerekçe gösteren (f=18) bazı öğretmen görüşleri “Evet çünkü yapılandırmaca eğitimim en üst aşaması yaşayarak öğrenme bu gezilerde en iyi derecede gerçekleşir ayrıca tarihsel empati, anı hissetme, coğrafi, tarihi her şeyle ilgili manevi değerler en güzel şekilde verilebilir.” (Ö6), “Kesinlikle düşünüyorum. Çünkü sosyal bilgiler hayattır, doğadır, yaşamdır, dört duvar arasında işlenmemeli. Yaparak yaşayarak öğrenmelidir.” (Ö7), “sosyal bilgiler dersinde inceleme gezisine gerekli buluyorum. Çünkü öğrencilerin teorik olarak kitaplarda gördükleri bilgilerin somutlaştırır yaparak yaşayarak öğrenme açısından gezi gözlemin çok önemli olduğuna inanıyorum.” (Ö21) şeklindedir. İnceleme gezilerini sosyal bilgiler dersinde “öğrenmede kalıcılığı sağlaması” kategorisi kapsamında gerekli gören öğretmenlerin (f=17) bu kategoriye ilişkin bazı doğrudan ifadeleri ise şöyledir: “İnceleme gezilerinin yapılması sosyal bilgiler dersi açısından faydalı olacağını düşünüyorum. Görev ve yaşayarak öğrenme öğrencilerin daha kalıcı öğrenme fırsatına sahip olmasını sağlayacaktır.” (Ö13), “Kesinlikle gerekli olduğunu düşünüyorum. Tarih ve Coğrafya ağırlıklı konularda yaparak yaşayarak öğrenmenin kalıcılığı en yüksek öğrenme olduğu görüşündeyim.” (Ö34), “Kesinlikle imkanlar geniş olsa Örneğin Mercidabık Savaşı’nı alan gezisi yaparak anlatmayı tercih ederdim tarihi olayı yerinde anlatmanın daha kalıcı olacağını düşünüyorum.” (Ö45). İnceleme gezilerini “konuları somutlaştırması” kategorisi kapsamında gerekli gören öğretmenlerin (f=11) bu kategoriye ilişkin bazı doğrudan ifadeleri şöyledir: “Kesinlikle evet yaparak yaşayarak öğrenmenin kalıcılığı daha fazladır. Bir diğer neden ise sosyal bilgiler dersinin soyutluktan çıkarıp somutlaştırmasıdır.” (Ö12), “Evet çok gerekli özellikle tarih konularında gördüğümüz yerler ile beraber öğrenmek kalıcı hale geliyor bilgiyi somutlaştırma kalıcı olması sağlıyor.” (Ö22), “Evet inceleme gezileri öğrenilenleri somutlaştırmaktadır. Bu nedenle sosyal bilgiler dersi için önem arz etmektedir.” (Ö37). İnceleme gezilerini “etkili öğrenmesi sağlaması” kategorisi kapsamında gerekli gören öğretmenlerin (f=11) bu kategoriye ilişkin bazı doğrudan ifadeleri şöyledir: “Kesinlikle düşünüyorum çünkü sosyal bilgiler dersi hayatın içinden bir kesit ve bu dersin sınıf ortamında olduğu kadar inceleme gezi ve gözlem yapılarak daha da verimli olacağına inanıyorum.” (Ö10), “Evet, özellikle tarihi kalıntıların bulunduğu ve yeryüzü şekillerinin bizzat incelenerek derslerde işlenirken hayali değil somut olarak bilerek daha doğru ve daha verimli ders işlerine bileceğini düşünüyorum. Hatta öğrencilerle birlikte inceleme gezilerini yapılmasının çok daha kalıcı bir eğitim olması adına yararlı olacağına inanıyorum.” (Ö17), “Evet bence çok önemli. Örneğin 2 yıl önce bakanlık okulumuzdan bir öğretmen ve bir grup öğrenciye Ordu iline gönderdi. Bu gezide öğrencilerin Karadeniz kültürü ile ilgili birçok bilgi edindiklerini gördüm. Bir hafta boyunca horondan bahsettiler.” (Ö24). İnceleme gezilerini “öğrenmeyi kolaylaştırması” kategorisi kapsamında gerekli gören öğretmenlerin (f=7) bu kategoriye ilişkin bazı doğrudan ifadeleri ise “Evet gerekli görüyorum

özellikle bu geziler öğrenilen bilginin kalıcılığını sağladığı, konuyu somutlaştırdığı, öğrenmeyi kolaylaştırdığı için yapılmalı.” (Ö18), “sosyal bilgiler dersinde inceleme gezisinin gerekli olduğunu düşünüyorum öğrencilerin gezip görerek daha iyi anlayıp kavraması kolay hale gelmektedir.” (Ö25), “Sosyal bilgiler dersi için özellikle inceleme gezisi gereklidir. Çünkü konuların tam olarak kavranıp yaşatılması için öğrencilerin görüp yaşamaları önemlidir. Böylece daha kolay öğrenilir.” (Ö32) şeklindedir.

Ayrıca sosyal bilgiler dersinde inceleme gezilerinin “ilgi çekici olması” (Ö26, Ö28, Ö39 ve Ö47), “ders konularının uygun olması” (Ö5 ve Ö41), “öğrenilen bilginin pekiştirilmesi” (Ö38 ve Ö47), “beceri geliştirmesi” (Ö40), “tarih ve doğa bilinci kazandırması” (Ö3) gibi gerekçelerle de gerekli görüldüğü ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte Ö11 ve Ö27 kodlu katılımcılar sosyal bilgiler dersinde inceleme gezilerini gerekli görmemiş ancak bu görüşlerine ilişkin herhangi bir gerekçe belirtmemiştir.

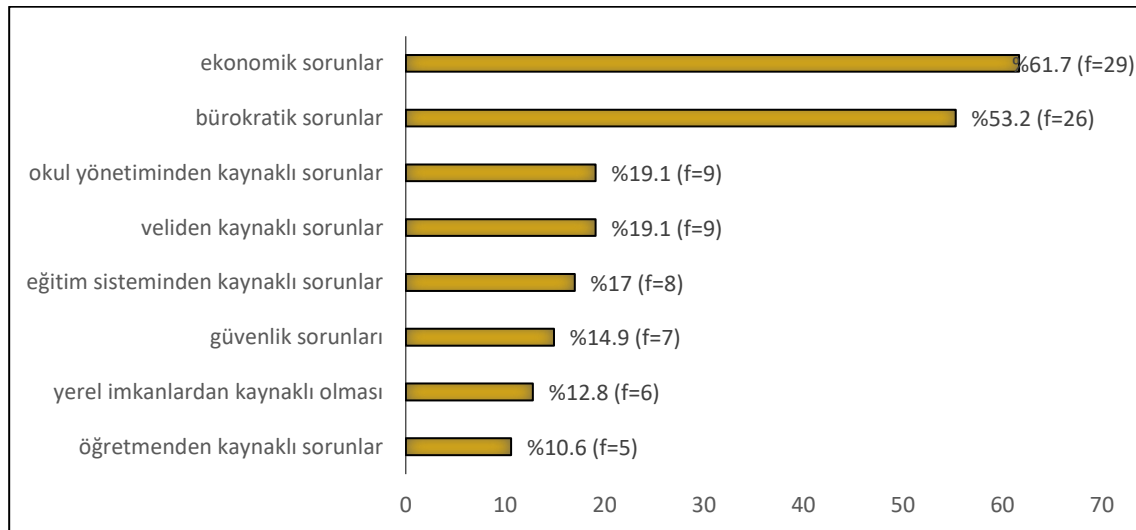
İnceleme Gezilerinin Önündeki Engellere İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin inceleme gezilerinin yeteri kadar yapıp yapılmadığına ilişkin görüşleri incelendiğinde öğretmenlerin neredeyse tamamının (%97.9) sosyal bilgiler dersi kapsamında inceleme gezilerinin yeteri kadar yapılmadığını belirttiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte sadece bir öğretmen (Ö35) inceleme gezilerinin yeteri kadar yapıldığını belirtmiştir (Tablo 8).

Tablo 8. İnceleme Gezilerinin Yeteri Kadar Yapılıp Yapılmadığına İlişkin Görüşler

	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Yapılmıyor	17	94.4	29	100	46	97.9
Yapılıyor	1	5.6	-	-	1	2.1
Toplam	18	100	29	100	47	100

Sosyal bilgiler dersinde yeteri kadar inceleme gezisi yapılmadığını belirten öğretmenlerin gerekçeleri incelendiğinde çoğunlukla ekonomik (%61.7) ve bürokratik (%53.2) sorunların gerekçe gösterildiği belirlenmiştir. Bunun yanı sıra okul yönetiminden kaynaklanan sorunlar (%19.1), veliden kaynaklanan sorunlar (%19.1), eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar (%17), güvenlik sorunları (%14.9), yerel imkânlardan kaynaklanan sorunlar (%12.8) ve öğretmenden kaynaklanan sorunlar (%10.6) da gerekçe gösterilerek inceleme gezilerinin yeteri kadar yapılmadığı belirtilmiştir (Şekil 5).

Şekil 5. İnceleme gezileri önündeki engeller

Ekonomik sorunlardan dolayı inceleme gezilerinin yeteri kadar yapılmadığını belirten bazı katılımcı ifadeleri “Çocukların kapalı ortamlardan çıkıp olayın geçtiği yerleri görmesi daha önemli. Ama ekonomik sebeplerden dolayı yeteri kadar yapılmıyor.” (Ö11), “Yeteri kadar inceleme gezisi yaptığımı düşünmüyorum geziler yapılmalı maddi durum olmaması

engellerden en önemlilerindendir.” (Ö39), “Yapıldığını düşünmüyorum en önemli engel maddi olanaklar diye düşünüyorum Bürokraside engel herhâlde tüm yük geziyi götürene kalıyor.” (Ö41) şeklindedir. Bürokratik sorunlardan dolayı inceleme gezilerinin yeteri kadar yapılmadığını belirten bazı ifadeler ise şöyledir: “Yeterince geziler yapılmıyor bürokratik engeller nedeni ile gezilerimizi gayri resmi yapıyoruz.” (Ö7), “Yeteri kadar inceleme gezisi yapılamıyor. İnceleme gezisi yapalım ama sebepleri Milli Eğitim’de izin alma işlemlerinin uzun olması ve zaman alması gidilecek öğrencilerin verileri ile ilgili izin işlemleri inceleme gezisi arasında öğrencilerden kaynaklanabilecek disiplin sorunları planlama ve hazırlığın zor ve yorucu olması araç bulma zorluğu...” (Ö21), “Hayır yeterli değil gezi işlerinin önünde çok fazla idari izin vb. var” (Ö37), “Maalesef hayır izin sürecinin zor ve prosedürün fazla olması ve ulaşım problemlerinin olması” (Ö45).

Okul yönetimi sebebiyle inceleme gezilerinin yeteri kadar yapılmadığını belirten sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde; okul idaresinin sorumluluk ve risk almaktan kaçınmasının ve öğretmene yeteri kadar destek vermemesinin vurgulandığı görülmektedir. Bu bulgulara ilişkin bazı doğrudan ifadeler “Hayır gerekli yazışmaların izin işlemlerinin uzun sürmesi öğrenci ve okul idaresinin maddi açıdan sorun oluşturması...” (Ö29), “Düşünmüyorum. Temel engel veli izinleri ve okul idarecilerinin risk almak istememesi...” (Ö38), “Hayır düşünmüyorum. Çünkü bu konuda veli ve okul idaresi gerekli maddi ve manevi destek sağlamıyor.” (Ö46) şeklindedir. Veliden kaynaklanan sorunlar incelendiğinde ise özellikle velinin sorumluluk ve risk almaktan kaçındığına, öğretmene yeteri kadar destek vermediğine vurgu yapıldığı tespit edilmiştir. Bazı katılımcıların bu bulguya ilişkin doğrudan ifadeleri ise “Hayır gerekli zemin ve şartlar sağlanamayabiliyor. Veli ve okul idaresinin sorumluluktan kaçınması ve tüm sorumluluğun öğretmene yüklenmesi de gezilerin az yapılmasında etkili” (Ö16), “Yeteri kadar inceleme gezisi gerçekleştirilmiyor. Çünkü velilerin desteğinin yetersiz olması yaşanan bazı trafik kazalarının verdiği tedirginlik maddi sıkıntılar vb.” (Ö36), “Veli ve okul idaresinden destek görmemek” (Ö42) şeklinde olmuştur.

İnceleme gezilerinin önündeki engellerden biri olarak ifade edilen eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar incelendiğinde; sosyal bilgiler ders saatinin az olması, öğretmenlerin iş yükünün fazla olması, öğretim programının yoğun olması nedenleriyle inceleme gezilerinin yeterince yapılamadığı belirtilmiştir. Buna ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şöyledir: “Yeterli yapılmıyor. Resmi işlerin yoğunluğu sorumluluk, müfredatı yetiştirme birazda olsa gezi sayısının az olmasının sebebi diye düşünüyorum.” (Ö2), “Hiç yapamıyoruz maalesef sistem buna çok elvermiyor ders saatlerinin de bu konuda yeterli olmadığını düşünüyorum.” (Ö10), “Yeteri kadar yapılamamakta. Bu durum nedenlerinden birisi yoğun olan sosyal bilgiler müfredatı bir diğer neden ise maddi olanaklardır. Öğrencinin yaş grubunda göz önüne alınması gereken bir diğer etken” (Ö12). Güvenlik sorunlarından dolayı sosyal bilgiler dersinde inceleme gezilerinin yeteri kadar yapılmadığını belirten bazı katılımcı ifadeleri ise “Hayır, yeteri kadar yapılmıyor. Çünkü güvenlik riski, bürokratik engeller, mali sorunlar ve öğretim programını yetiştirme kaygısı inceleme gezileri önündeki en büyük engellerdir. Dahası sınıfların kalabalık olması, ders yükünün fazla olması diğer engellerdendir.” (Ö1), “Hayır çünkü alınması gereken izinler güvenlik sıkıntısı var.” (Ö9), “Çok az gerçekleştiriyorlar çünkü önünde izin almak için çok uğraş gerektirmiyor. Riskleri fazla” (Ö15) şeklindedir. Kimi öğretmenler ise yerel kaynakların yetersizliği, özellikle yaşanan şehrin imkânlarının kısıtlı olmasından dolayı inceleme gezilerinin yeteri kadar yapılmadığını “Hayır düşünmüyorum öğrenci izin alma sıkıntısı ve okulumuzun bulunduğu hinterlant gereği maddi imkanlarının sıkıntılı olması” (Ö23), “Hayır şehrin imkanları kısıtlı, okullarında imkân yok araç bulunmuyor Milli Eğitim daha çok teşvik etmeli imkanlar sağlamalıdır.” (Ö24), “Yeteri kadar inceleme gezisi yapıldığını düşünmüyorum bunun birçok sebebi olduğu görüşümdedir şehirlerin imkansızlığı ve bazı izin prosedürlerinden dolayı öğretmenlerin inceleme gezisinden uzak durduğunu düşünüyorum.” (Ö34) şeklindeki ifadeleriyle dile getirmişlerdir.

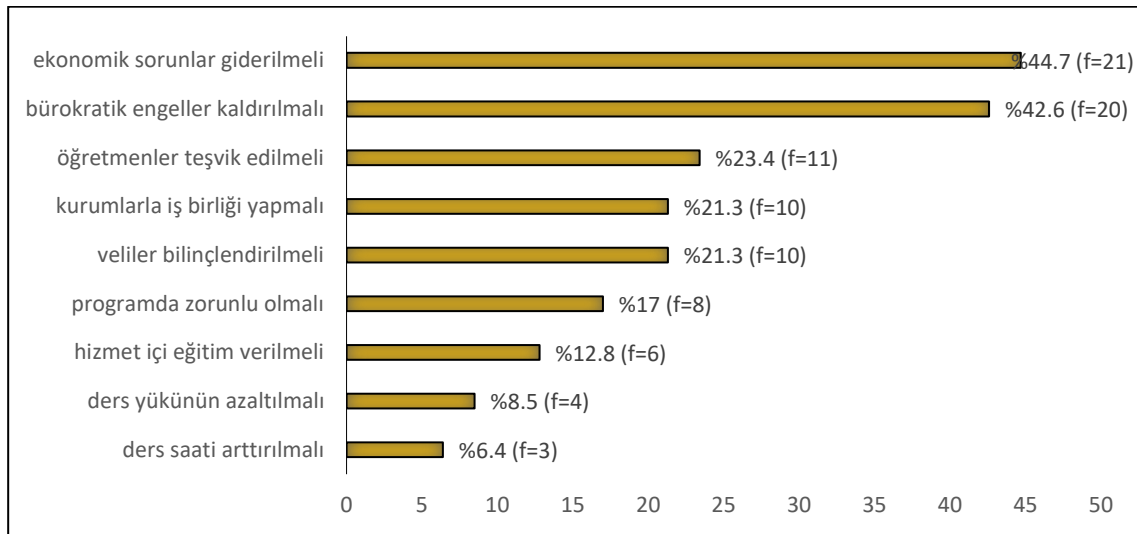
Öğretmenlerin sorumluluk almaktan kaçınması, bu konuda yeterince güdülenmemiş olmaları, inceleme gezilerine yönelik gerekli eğitimi almamaları ve bilgi eksikliği inceleme gezileri

önündeki öğretmen kaynaklı engeller olarak belirtilmiştir. Bu bulguya ilişkin bazı katılımcı ifadeleri “Hayır, öncelikle öğretmenlerin bu konuda yetersiz güdülenmişlikleri gelir. Şöyle ki öğrencilik hayatı boyunca inceleme gezisine katılmamış, seminer döneminde ise bu konuda eğitim almamış bir öğretmenden bu yöntemin etkililiğine olan inancın tam olması beklenemez. Ek olarak gerek idarecilerin gerek velilerin de bu konudaki isteksizlikleri aynı zamanda ulaşım ve izin gibi mali ve idari sıkıntılar en büyük sebepleri teşkil etmektedir.” (Ö5), “Yeni atandım fazla bir bilgim yok, nasıl yapılacağını bilmiyorum.” (Ö19), “İnceleme gezilerinin yeterli düzeyde olduğunu düşünmüyorum en temel iki engel sorumluluk almaktan kaçınmak ve maliyetler” (Ö28) şeklindedir.

Daha önceden de ifade edildiği gibi inceleme gezilerinin yeteri kadar yapıldığını belirten tek öğretmen olan Ö35, bu araştırmanın yapıldığı zamana kadar hiçbir inceleme gezisi faaliyetinde bulunmamış buna rağmen “Uygun olan yerlerde gerekli ölçüde gerçekleştiğini düşünüyorum. Gezilerin yapılıp yapılmamasında bulunulan yerdeki gezilecek yerlerin olup olmadığı da önemli” ifadeleriyle yeteri kadar inceleme gezisinin yapıldığını belirtmiştir.

İnceleme Gezilerinin Önündeki Engellerin Kaldırılmasına Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezileri önündeki engellerin kaldırılmasına ilişkin çözüm önerileri de incelenmiştir. Buna göre ekonomik sorunların giderilmesi (%44.7), bürokratik engellerin kaldırılması (%42.6), öğretmenlerin teşvik edilmesi (%23.4), kurumlarla iş birliği yapılması (%21.3), velilerin bilinçlendirilmesi (%21.3), programda zorunlu olması (%17), hizmet içi eğitim verilmesi (%12.8), ders yükünün azaltılması (%8.5) ve ders saatinin artırılması (%6.4) şeklindeki çözüm önerilerine ulaşılmıştır (Şekil 6). Bu veriler değerlendirildiğinde ağırlıkta ekonomik sorunların giderilmesi ve bürokratik sorunların kaldırılması üzerinde yoğunlaşıldığı dikkat çekmektedir.

Şekil 6. İnceleme gezilerinin önündeki engellerin kaldırılmasına ilişkin öneriler

Sosyal bilgiler dersinde inceleme gezilerinin önündeki engellerin aşılması için ekonomik sorunların ortadan kaldırılması gerektiğini belirten bazı doğrudan ifadeler “Bakanlık tarafından bunun için okullara ödenek gönderilmeli.” (Ö8), “Bu gezilerin yapılması için bence ara tatil ve yaz tatillerinde bir planlama yaparak ve Milli Eğitim’den bu geziler için bir bütçe ayrılarak bu gezilerin yapılması sağlanabilir.” (Ö13), “Bakanlık öğretmenleri teşvik etmesi mali imkanlar sağlaması gerekir. Bir yıl içinde belirli yerlere öğrencilerin öğretmenler ile birlikte gezmesi sağlanmalı. Örneğin hiçbir ortaokul öğrencisi Çanakkale’yi gezmeden mezun olmamalı öğrenciler 50 yıl sonra bile edindikleri bilgileri hatırlayacaklardır daha da önemlisi özümseyeceklerdir.” (Ö24) şeklinde olmuştur. Bunun yanı sıra inceleme gezilerinin önündeki engellerden biri olarak gösterilen bürokratik engellerin ortadan kaldırılması gerektiğini belirten bazı katılımcıların doğrudan ifadeleri ise “Bürokratik engeller kaldırılmalı

öğretmenlerin görüşlerine daha sık yer verilmelidir.” (Ö7), “Bürokratik engeller kaldırılmalı maddi olanaklar genişletilmeli. Bürokratik prosedürler gevşetilmelidir.” (Ö31), “İnceleme gezilerinde bütün sorumluluğun öğretmene bırakılmaması prosedürün kurallarının kolaylaştırılması Milli Eğitimin maddi ve ulaşım olarak desteklenmesi” (Ö44) şeklindedir.

İnceleme gezilerinin önündeki engellerin kaldırılmasına ilişkin çözüm önerisinde bulunan bazı sosyal bilgiler öğretmenleri, bu gezilerin gerçekleştirilmesi için öğretmenlerin teşvik edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Buna ilişkin bazı katılımcıların doğrudan ifadeleri “Okullarda öğrencilerle birlikte gezilerin yapılması için öğretmenleri teşvik edici çalışmaların yapılması etkili olacaktır.” (Ö17), “Geziye yönelik eğitim verilmeli, öğretmenler özendirilip teşvik edilmeli ve üzerimizdeki ağır yasal şartlar hafifletilmelidir.” (Ö18), “Devlet öğretmeni teşvik edebilir veya öğretmene fazladan para yardımı yapılabilir.” (Ö39) şeklindedir. Sosyal bilgiler dersinde inceleme gezilerinin önündeki engellerin aşılması için çeşitli kurumlarla iş birliği yapılması gerektiğini belirten bazı katılımcıların bu görüşlerine ilişkin bazı ifadeleri “Maliyetler okul bütçesi ile karşılanabilir öğrencilerin sorumluluklarını almak için emniyet ile iş birliği yapılabilir.” (Ö28), “Aile ile ilgili izinlerde elektronik sistem ve web üzerinden izin alınabilir yasal sorumluluk öğretmen ve idare yerine daha üst kurumlarla paylaşılabilir” (Ö37). “En önce toplumun her yönüyle gelişimini tamamlaması gerekir kişisel toplumsal ekonomik devlet bu işin ilk basamağı en önemli basamağı diye düşünüyorum. Tabii halk olarak destek vermemiz çok önemli. Kısacası birçok kurumla iş birliği yapılarak bu sorun çözülebilir” (Ö41) şeklinde olmuştur.

Araştırma kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerinden bazıları inceleme gezilerinin önündeki engellerin aşılmasının velilerin bilgilendirilmesi/bilinçlendirilmesiyle mümkün olacağını belirtmiştir. Buna ilişkin bazı katılımcı ifadeleri şu şekildedir: “Öğrenci velilerine bu konuda seminerler verilerek bilinçlendirilmesi, Milli Eğitim'e Gezi ile ilgili yeterli bir maddi ödenek ödenmesi gereklidir. Örneğin bu şekilde Ankara'daki bir müze ziyaret edilebilir.” (Ö32), “İnceleme gezileri yapan arkadaşlarımla karşılaştığı en büyük problem veli iş birliği bazı veliler bu gezileri uygun görmüyor. Hele ki Doğu illerinde, bu nedenle bilinçlendirilmeli.” (Ö35), “Okulda gezi yapılabilmesi için gerekli kişilerin, kurumların ve velilerin daha aktif ve bilinçli olması gerekir.” (Ö45). Kimi öğretmenler ise inceleme gezilerinin programda zorunlu olması gerektiği şeklinde çözüm önerisinde bulunmuştur. Bu kategoriye ilişkin bazı ifadeler “Bunun için bu gezilerin en üst mercii tarafından desteklenmesi gerekir. Ayrıca yıllık planlama bu gezileri eklenmeli ve zorunlu olmalıdır. İzin alma işlemlerinin kolaylaştırılması gerekmektedir.” (Ö34), “İnceleme gezilerinin müfredata girmesi ve zorunlu hâle gelmesi gerektiğini düşünüyorum.” (Ö38), “Okul izni ve veli izniyle bu iş bitmelidir. Millî Eğitim Bakanlığı yapılacak gezilere önceden bölge bölge, il il belirleyip müfredatına zorunlu koymalıdır.” (Ö47) şeklinde dile getirilmiştir.

Sosyal bilgiler dersinde inceleme gezilerinin önündeki engellerin ortadan kalkmasının öğretmenlerin alacakları hizmet içi eğitimlerle veya seminerlerle mümkün olacağını belirten bazı doğrudan ifadeler “Eğitim tüm kademelerinde bu etkinliğe zorunlu olarak yer verilmelidir. Eğitimciler bu konuda seminerler verilmelidir. Öğretmenler, idareciler ve veliler bu konuda bilgilendirilmelidir. Ulaşım ve izin gibi sorunlar giderilmelidir.” (Ö5), “Öğretmenlere gezi planlama konusunda seminerler düzenlenebilir. İl Milli Eğitimleri gezi planlama ve uygulama çalışmaları yapıp bu konuda okullara yardımcı olabilir.” (Ö19), “Öğretmenlere gerekli seminerler yapılarak gezilerin amacı ve planlaması daha iyi anlatılmalıdır.” (Ö43) şeklindedir. Bununla birlikte öğretmenlerin ders yükünün azaltılmasıyla da sosyal bilgiler dersinde inceleme gezilerinin önündeki engellerin aşılabileceği belirtilmiştir. Söz gelimi “Bürokratik engeller kaldırılmalı, programda zorunlu olmalı ve bunun için bir bütçe ayrılmalı, öğretmenlerin ders yükü azaltılmalı öğretmenler teşvik edilmeli.” (Ö1), “Millî eğitim özellikle tarih coğrafya gibi derslerde bunu zorunlu yapmalı bürokrasi azaltılmalı tam maddi destek sağlanmalı öğretmenlere bu gezi için teşvik edici puan ücret vs. ödenmeli öğretmenin ders yükü azaltılmalı veliler bilinçlendirilmeli.” (Ö6) ve “Okullara maddi destek sağlanıp bunun kalem kalem kontrol edilmeli, öğretmenin üzerindeki ders yükü hafifletilmeli, gerekli izin

işlemlerinin okul müdürlüklerine verilmeli.” (Ö29) şeklindeki ifadeler buna örnektir. Ayrıca sosyal bilgiler ders saatinin arttırılması gerektiği de önerilen çözümler arasındadır. Öğretmenlerin “Öncelikle ders saatleri arttırılabilir ayrıca bu konu da izin almak için birçok yere başvurmak ve evrak hazırlamak gerekli bunları en azından bir düzenlemek ve bu yükü biraz hafifletmek gerekli olduğunu düşünüyorum.” (Ö10) ve “Öğretmenin ders yükü azaltılmalı, sosyal bilgiler ders saati arttırılmalı.” (Ö27) gibi ifadeleri bu görüşlerine örnek teşkil etmektedir.

SONUÇLAR ve TARTIŞMA

Mevcut araştırma kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezilerine ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak öğretmenlerin inceleme gezilerini gerçekleştirme durumları analiz edilmiş ve öğretmenlerin %38.3'ünün en az bir defa inceleme gezisi gerçekleştirdiği, %61.7'sinin ise herhangi bir inceleme gezisi faaliyetinde bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu verilere göre öğretmenlerin yaklaşık üçte ikisi bu çalışmanın yürütüldüğü zamana kadar inceleme gezilerini hiç gerçekleştirmemiştir. Yıldırım (2012) tarafından yapılan çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin %69.2'sinin; Mazman (2007) tarafından yapılan çalışmada ise öğretmenlerin %61'inin en az bir kez inceleme gezisi gerçekleştirdiği belirlenmiştir. Çetin vd. (2010) tarafından yapılan çalışmada ise Sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin %82'si; Tunç (2006) tarafından yapılan çalışmada Coğrafya öğretmenlerinin %71'i; Aycan (2008) tarafından yapılan çalışmada Biyoloji öğretmenlerinin yaklaşık %56'sı; Serin (2003) tarafından yapılan çalışmada ise Din Kültürü öğretmenlerinin %30'u inceleme gezisi gerçekleştirmiştir. Özay (2003) ise eğitim öğretim sürecinde okullarda öğretmenlerin sadece %27'sinin inceleme gezilerini tercih ettiğini belirtmiştir. Görüldüğü gibi alanyazında farklı yıllarda yapılan çalışmalarda inceleme gezilerini gerçekleştiren öğretmenlerin oranının oldukça düşük olduğu ancak bu oranın son yıllarda daha da düştüğü gözle çarpılmaktadır. Yine uluslararası alanyazın incelendiğinde inceleme gezilerini kullanan öğretmenlerin (%51) oranı sabit kalsa da son yıllarda öğretmenler tarafından bu etkinliklerin daha az sıklıkta tercih edildiği görülmektedir (Kenna, 2019). Bu bağlamda son yıllarda ulusal çapta inceleme gezilerini gerçekleştiren öğretmen sayısının da düştüğü söylenebilir. Ayrıca mevcut çalışmada erkek öğretmenlerin %51.7'sinin, kadın öğretmenlerin ise %16.7'sinin inceleme gezisi gerçekleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre inceleme gezisi gerçekleştirme oranlarının daha fazla olduğu söylenebilir. Ancak Mazman (2007) tarafından yapılan çalışmada kadın ve erkek öğretmenler arasında inceleme gezilerini gerçekleştirme durumları açısından anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Dolayısıyla son yıllarda kadın sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezileri gerçekleştirme oranlarının düşüş gösterdiği söylenebilir.

Mevcut çalışmada inceleme gezilerini gerçekleştiren Sosyal bilgiler öğretmenlerinin (f=18) bu gezileri gerçekleştirme sıklıkları da incelenmiştir. Buna göre inceleme gezisi gerçekleştirme sıklığının en fazla dört olduğu başka bir ifadeyle hiçbir öğretmenin beş ve üstünde inceleme gezisi gerçekleştirmediği tespit edilmiştir. Kenna'nın (2019) çalışmasında inceleme gezilerini gerçekleştiren sosyal bilgiler öğretmenlerinin (f=36) %30.6'sının bir kez, %25'inin iki kez, %27.8'inin üç kez ve %16.6'sının ise dört kez ve üstünde inceleme gezilerini gerçekleştirdiği; Mazman'ın (2007) çalışmasında ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin %4.5'inin her zaman, %13'ünün çoğunlukla, %43.5'inin ise bazen inceleme gezilerini kullanmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Dahası öğretmenlerin %56.6'sı hazırlamış oldukları yıllık planlarda inceleme gezilerine hiç yer vermemişken, %20.3'ü bir kez, %14'ü iki kez, %4.9'ü üç kez ve %4.2'si ise dört ve dörtten fazla sayıda yıllık planlarda inceleme gezilerine yer vermiştir. Bu bağlamda gerek mevcut çalışmaya gerekse alanyazındaki çeşitli araştırmalara göre öğretmenlerin meslek hayatları boyunca derslerinde inceleme gezilerine sıklıkla yer vermedikleri söylenebilir.

Araştırma kapsamında inceleme gezisi gerçekleştiren sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğunun kısa süreli/günübirlik geziler gerçekleştirdiği; az bir bölümünün ise uzun süreli/konaklamalı geziler gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Kısa süreli/günübirlik inceleme gezisi gerçekleştiren sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu inceleme gezisi türünü düzenleme gerekçeleri incelendiğinde öğretmenlerin önemli bir çoğunluğunun güvenlik ve ekonomik nedenleri gerekçe göstererek bu gezi türünü tercih ettikleri tespit edilmiştir. Alanyazın incelendiğinde de güvenlik ve ekonomik sorunların genel anlamda inceleme gezilerinin önünde engel teşkil ettiği görülmektedir (Güven, Gazel ve Sever 2004; Karakaş-Özür, 2010; Mazman, 2007; Orion vd., 1997; Orion ve Hofstein, 1994; Öztürk ve Baysal, 1999; Simmons, 1998; Tatar ve Bağrıyanık, 2012). Dolayısıyla inceleme gezilerinin önündeki bu engellerin öğretmenlerin gerçekleştirdikleri inceleme gezisi türünü de etkilediği söylenebilir.

Araştırma sonucunda inceleme gezisi gerçekleştiren sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih mekân, doğal ortam, müze, hayvanat bahçesi ve kütüphaneleri tercih ettikleri belirlenmiştir. Kenna (2019) tarafından yapılan çalışmada ise sosyal bilgiler öğretmenleri gezi yeri olarak daha çok müze, tiyatro, lunapark, hükümet binası, yerel, eyalet veya ulusal park, anıt, işletme ve bilim merkezlerini tercih etmiştir. Kuşkusuz öğretmenlerin inceleme gezileri tercihleri üzerinde öğretim programının içeriği etkili olmuştur. Bu bağlamda SBDÖP (MEB, 2018) incelendiğinde mevcut araştırmada gezi yeri olarak tarihi mekanların ve doğal ortamların daha çok tercih edilmiş olması programın içeriğiyle uyumluluk göstermektedir.

İnceleme gezilerini gerçekleştiren öğretmenlerin gezi sırasında daha çok anlatım, yaparak yaşayarak, inceleme, gezi-gözlem ve soru-cevap öğretim yöntem ve tekniklerini kullandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca gezi esnasında araştırma, rehber, drama, haritalama, fotoğraflama, not tutma, donuk imge ve beyin fırtınası gibi farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin de kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazın incelendiğinde anlatım, tartışma, soru-cevap ve beyin fırtınasının sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından en çok tercih edilen öğretim yöntem ve teknikleri olduğu görülmektedir (Çelikkaya ve Kuş, 2009). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf içinde kullandıkları anlatım ve soru cevap gibi öğretim yöntem ve tekniklerinin sınıf dışı inceleme gezilerinde de sıklıkla kullandıkları söylenebilir. Dahası mevcut araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin %11.1'i inceleme gezileri esnasında rehber bulundurmaya tercih etmiştir. Alanyazın incelendiğinde "öğretmenlerin %22.2'si ziyaret edilen mekânlarda bir rehber bulmakta zorlanmışken %45.5'i zorlanmamış ve %32.3'ü ise herhangi bir rehber ihtiyacının olmadığını" (Yıldırım, 2012, s.78) ifade etmiştir.

Araştırma kapsamında lisans, hizmet içi veya seminer eğitimi dönemlerinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezilerine yönelik eğitim alma durumları ve bu gezileri gerçekleştirmeye dönük yeterlik algıları da incelenmiştir. Buna göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin neredeyse tamamının (%93.6) inceleme gezilerine dönük herhangi bir eğitim almadığı tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin inceleme gezilerine dönük yeterlik algıları incelendiğinde ise öğretmenlerin neredeyse yarısının (%49) inceleme gezilerini gerçekleştirme konusunda kendilerini yetersiz gördükleri belirlenmiştir. Alanyazındaki çeşitli araştırmalar da (Mazman, 2007; Özay, 2003; Serin, 2003) öğretmenlerin inceleme gezileri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ortaya koymuştur. Öğretmen adayları lisans eğitimleri boyunca gezi gözlem yöntemi de dahil olmak üzere çeşitli eğitim yöntem ve teknikleri hakkında gerekli eğitimleri almaktadır. Ancak inceleme gezilerinin uygulanmasıyla ilgili yeterli bilgi lisans eğitimleri de dahil olmak üzere çoğu zaman öğretmen veya öğretmen adaylarına verilmemektedir. Dolayısıyla yeterli bilgiye sahip olmayan öğretmenler göreve başladıktan sonra inceleme gezilerini gerçekleştirme konusunda çekinceli davranmaktadır (Mazman, 2007). Ayrıca Serin (2003), az sayıda öğretmenin göreve başladıktan sonra inceleme gezileriyle ilgili bilimsel yayınları takip ettiklerini belirtmektedir. Bu bağlamda gerek lisans eğitimleri sürecinde inceleme gezileriyle ilgili yeterli eğitimi almayan gerekse göreve başladıktan sonra bu gezilerle ilgili yeterli bilimsel çalışmaları takip etmeyen öğretmenlerin

inceleme gezilerini gerçekleştirme konusunda kendilerini yetersiz bulmalarının kaçınılmaz olacağı söylenebilir.

Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde inceleme gezilerinin gerekli olup olmadığına ilişkin görüşleri incelendiğinde neredeyse tamamının bu derste inceleme gezilerinin yapılmasını gerekli gördükleri sonucuna varılmıştır. Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde inceleme gezileri çoğunlukla yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağladığı, öğrenmede kalıcılığı sağladığı, konuları somutlaştırdığı, etkili öğrenmeyi sağladığı ve öğrenmeyi kolaylaştırdığı için gerekli görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerden bazıları inceleme gezilerinin öğrencilerin ilgisini çektiği, bu dersin konularının buna uygun olduğu, öğrenilen bilgileri pekiştirdiği, beceri geliştirdiği, tarih ve doğa bilincini kazandırdığı için sosyal bilgiler dersi öğretiminde bu gezileri gerekli görmüştür. Benzer biçimde birçok çalışmada da inceleme gezilerinin öğrencilerin bilgi, tutum ve davranışlarını olumlu yönde etkilediği, öğrenilen bilgilerin kalıcılığını arttırdığı, üst düzey düşünme becerilerini sağladığı ve çok yönlü yararlarının olduğu ortaya konmuştur (Alkış, 2008; Ballantyne ve Packer, 2009; Berberoğlu vd., 2013; Bozdoğan ve Yalçın, 2006; Bozdoğan, 2007; Chin, 2004; Demirbaş, 2005; DeWitt ve Storksdiack, 2008; Dillon vd., 2006; Doğan, 2013; Doğanay, 1993; Ertaş, 2012; Gögebakan, 2008; Griffin, 2004; Güleç ve Alkış, 2003; Güler, 2009; Güler, 2011; Karakaş-Özür, 2010; Kızıldaş ve Sak, 2018; Knapp ve Barrie, 2001; Koca, 2014; Lakin, 2006; Markowitz, 2004; Okur-Berberoğlu ve Uygun, 2013; Orion ve Hofstein, 1994; Orion vd., 1997; Özgen, 2011; Rudman, 1994; Tal ve Morag, 2009; Tatar ve Bağrıyanık, 2012). Dolayısıyla mevcut araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilgili bilimsel yayınları takip etmemelerine rağmen inceleme gezilerinin yararlarına yönelik alanyazında ortaya konan sonuçların farkında oldukları söylenebilir.

Araştırmada sosyal bilgiler dersi kapsamında öğretmenlerin yeteri kadar inceleme gezisi gerçekleştirip gerçekleştirmedikleri nedenleriyle birlikte sorulmuştur. Biri dışındaki tüm öğretmenler ağırlıkta ekonomik ve bürokratik sorunları gerekçe göstererek sosyal bilgiler dersi kapsamında inceleme gezilerinin yeteri kadar yapılmadığını belirtmiştir. Ayrıca okul yönetiminden, veliden, eğitim sisteminden, yerel imkânlardan, öğretmenlerden kaynaklanan sorunlar ile güvenlik sorunları da gerekçe gösterilerek inceleme gezilerinin yeteri kadar yapılmadığı belirtilmiştir. Alanyazın incelendiğinde birçok çalışmada (Akengin ve Demirsoy, 2011; Atayeter ve Tozkoparan, 2014; Atayeter ve Tozkoparan, 2016; Carrier, 2009; Çelikkaya ve Kuş, 2009; Çetin vd., 2010; Ersoy ve Kaya, 2009; Güven vd., 2004; Karakaş-Özür, 2010; Mazman, 2007; Orion ve Hofstein, 1994; Orion vd., 1997; Öztürk ve Baysal, 1999; Simmons, 1998; Tatar ve Bağrıyanık, 2012) başta bürokratik ve ekonomik, zorluklar olmak üzere ulaşım ve zaman baskısı gibi nedenlerle inceleme gezilerinin yeteri kadar yapılmadığı ortaya konmuştur. Yıldırım (2012, s.80), sosyal bilgiler öğretiminde sırasıyla “velilerin gezi masraflarını karşılamada sıkıntı çekmesi, gezilerin yasal sorumluluğunun ağır olması, yoğun ders programı nedeniyle zaman bulamama, gezi esnasında kaza ve tehlikelerle karşılaşma olasılığı, okul idaresinin geziler konusunda olumsuz tutuma sahip olması, kalabalık sınıfların yöntemi kullanmaya elverişli olmaması, gözlem gezisi yapacak uygun mekân bulamama” gibi zorluklar nedeniyle yeteri kadar inceleme gezilerinin yapılmadığını ifade etmiştir. Mazman (2007) ise sosyal bilgiler öğretiminde, ekonomik, bürokratik ve öğretim programının yoğunluğunu gerekçe göstererek sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeteri kadar inceleme gezilerini kullanmadıklarını tespit etmiştir. Ballı (2009), Coğrafya öğretiminde yasal sorumluluk ve formalitenin çok fazla olması, idareci ve kurumların olumsuz tutumlara sahip olması gerek idarecilerin gerekse öğretmenlerin sorumluluk almaktan kaçınması, çok fazla prosedürün olması, yeterli maddi desteğin olmaması gibi zorluklar nedeniyle yeteri kadar inceleme gezilerinin yapılmadığı sonucuna varmıştır. Serin (2003) inceleme gezilerinin kullanımını etkileyen nedenleri; başta izin prosedürü ve disiplin sorunları olmak üzere ekonomik problemler, öğretmenden kaynaklanan sorular, ulaşım sorunu, zaman bulamama şeklinde sıralamıştır. Çetin vd. (2010) ile Tunç (2006) öğretmenlerin inceleme gezilerini kullanmamasının en önemli nedenlerinden birisinin ekonomik zorluklar olduğunu ifade

etmişken; Taşkaya ve Bal (2009) ise bu durumunun nedenini okulun imkânlarının kısıtlı olmasına bağlamıştır. Aycan (2008) yasal sorumluluğun fazla olması, disiplin sorunun olması, zor bir organizasyon olması ve ekonomik sorunları inceleme gezileri önündeki engeller olarak belirtirken; Özay (2003) ise daha çok okul idaresinden kaynaklanan sorunları engel olarak görmüştür. Dolayısıyla inceleme gezilerinin önündeki zorluklara/engellere ilişkin mevcut araştırmada ulaşılan sonuçlar ile alanyazındaki farklı araştırmaların sonuçları benzerlik göstermektedir. Geçen zamana rağmen inceleme gezilerinin önündeki engellerin küçük farklılıklarla da olsa hala güncel olması üzerinde düşünülmesi gereken konulardan biridir.

Mevcut araştırmada inceleme gezileri önündeki engellere yönelik öğretmenler daha çok ekonomik sorunların giderilmesi ve bürokratik engellerin kaldırılması şeklinde çözüm önerilerinde bulunmuştur. Ayrıca öğretmenlerin inceleme gezilerini düzenlemeye teşvik edilmesi, kurumlarla iş birliği yapılması, velilerin bilinçlendirilmesi, programda zorunlu olması, hizmet içi eğitim verilmesi, ders yükünün azaltılması ve ders saatinin arttırılmasının da inceleme gezilerinin önündeki engellere çözüm olabileceği ifade edilmiştir. Alanyazında inceleme gezilerinin önündeki engellerin kaldırılması gerektiği birçok çalışmada üzerinde durulan konulardan biridir (Alkış, 2008, Ata, 2002; Bozdoğan, 2007; Kamber, 2007; Mazman, 2007; Uludağ, 2003). Çetin vd. (2010) tarafından yapılan çalışmada öğretmenler inceleme gezilerinin daha sık uygulanması için daha çok ekonomik problemlerin giderilmesi gerektiği şeklinde çözüm önerisinde bulunmuştur. Ayrıca öğretmenler bürokratik işlemlerin kolaylaştırılması, öğretim programında daha çok yer verilmesi, MEB'in öğretmenleri teşvik etmesi, okul aile iş birliğinin sağlanması ve sınıf mevcutlarının azaltılması gerektiği şeklinde çeşitli çözüm önerilerinde bulunmuştur. Yıldırım (2012), sadece inceleme gezilerinde kullanılmak üzere MEB tarafından okullar için bütçe ayrılması, yasal prosedürün öğretmenlerin lehine olması, öğretim programının veya kılavuz kitaplarının ilgili kısımlarında inceleme gezilerine yer verilmesi, zümre öğretmenler kurul kararları ve yıllık planlarda yıl içerisinde yapılacak inceleme gezilerine yer verilmesi, seminer ve hizmet içi çalışmalarıyla öğretmenlerin bilgilendirilmesi, inceleme gezileriyle ilgili rehber ve el kitaplarının hazırlanması gibi birçok çözüm önerisinde bulunmuştur. Mazman (2007), sosyal bilgiler öğretmenleri inceleme gezileri konusunda eğitilmeli, yapılacak eğitimlerle öğretmenler, inceleme gezilerini kullanmaları konusunda teşvik edilmeli, eğitim öğretim süresince bu gezileri kullanan öğretmenler çeşitli şekillerde (ek sicil puanları, teşekkür belgeleri... vb.) ödüllendirilmeli, inceleme gezilerinin uygulanması için öğretim programlarında daha fazla yer verilmeli, gerekirse programlarda en az yılda bir defa uygulanması zorunlu hale getirilmeli, veliler ve okul idaresi inceleme gezileri konusunda bilinçlendirilmeli ve bu konuda onların desteği alınmalı, bürokratik engeller ortadan kaldırılmalı şeklinde çeşitli çözüm önerisinde bulunmuştur. Dolayısıyla mevcut araştırmada inceleme gezilerinin önündeki zorluklara/engellere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin önerdikleri çözüm önerileri ile alanyazındaki farklı araştırmalarda yer verilen çözüm önerilerinin benzer nitelikte olduğu görülmektedir. Bu bağlamda inceleme gezileri önündeki engellere ilişkin çözüm önerilerinin de hala güncelliğini koruması ve geçen zamana rağmen hala önerilen çözüm önerilerinin yerine getirilememiş olması araştırmacıları alternatif çözüm önerilerine itmektedir. Nitekim Koca (2014), öğretmen eşliğinde geleneksel olarak gerçekleştirilen inceleme gezilerine alternatif olarak fotoğrafları ve sanal alan gezilerini önerirken; Demir (2021) ise veli eşliğinde gerçekleştirilecek aile katımlı inceleme gezilerini alternatif bir yaklaşım olarak önermektedir.

Öneriler

Bu araştırmanın çalışma grubunu sadece Kilis ili merkez ilçede görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Bu durum araştırmanın sınırlılığı olarak kabul edilebilir. Araştırmacılar başta Coğrafya ve Fen Bilimleri olmak üzere farklı branşlarda görev yapan öğretmenlerin de inceleme gezilerine yönelik görüşlerini alabilir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmen adaylarına lisans eğitimi döneminde, görevde olan sosyal bilgiler öğretmenlerine ise

hizmet içi veya seminerlerle inceleme gezilerine yönelik teorik ve uygulamalı ders veya eğitimler verilebilir. Bununla birlikte mevcut araştırmadaki öğretmenlerin önerileri ile ilgili alanyazındaki inceleme gezilerine dönük öneriler bu araştırmanın sonucunda da önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akengin, H., & Demirsoy, M. (2011). Dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin görüşleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 33, 5-23.
- Alkış, S. (2008). Coğrafya öğretiminde inceleme gezileri ve arazi çalışmaları. R. Özey & A. Demirci (Ed.), *Coğrafya öğretiminde yöntem ve yaklaşımlar içinde* (ss. 77-106). Aktif Yayınevi.
- Ata, B. (2002). *Müzelerle ve tarihi mekanlarla tarih öğretimi: Tarih öğretmenlerinin "müze eğitimi'ne" ilişkin görüşleri* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Atayeter, Y., & Tozkoparan, U. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenleri ve 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde gezi gözlem yönteminin uygulanmasına yönelik görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 1-21.
- Atayeter, Y., & Tozkoparan, U. (2016). Sosyal bilgiler derslerinde gezi gözlem yöntemini planlama uygulama ve sonuçlandırma açısından bir değerlendirme. H. Babacan & S. Özer (Ed.), *Sosyal ve liberal bilimlerde yeni yönelimler içinde* (ss. 171- 188). Gece Kitaplığı.
- Ay, M. A. (2015). *Gezi gözlem ve inceleme yönteminin 7. sınıf sosyal bilgiler programında "ekonomi ve sosyal hayat" ünitesinde vakıflar konusunun işlenmesinde öğrenci başarı ve tutumları üzerine etkisi* (Tez no. 399357) [Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Aycan, D. (2008). *Gezi-gözlem yönteminin biyoloji öğretimindeki önemi ve diğer öğretim yöntemleri arasındaki yeri (Ankara ili örneği)* (Tez no. 226924) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Aydın, A. (1998). *Sınıf yönetimi*. Anı yayıncılık.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 46-73.
- Aytaç, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitimlerinde gezi-gözlem metodunun yeri ve önemi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), (21), 55-69.
- Ballantyne, R., & Packer, J. (2009). Introducing a fifth pedagogy: Experience-based strategies for facilitating learning in natural environments. *Environmental Education Research*, 15(2), 243-262.
- Ballı, A. (2009). *9. sınıf fiziki coğrafya konuları öğretiminde gezi gözlem yönteminin önemi (bağcılar ilçesi örneği)* (Tez no. 231820) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Berberoğlu, E., Güder, Y., Sezer, B., & Yalçın Özdilek, Ş. (2013). Sınıf dışı hidrobiyoloji etkinliğinin öğrencilerin duyuşsal bakış açıları üzerine etkisi örnek olay incelemesi: Çanakkale bilim kampı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(3), 1177-1198.
- Bozdoğan, A. E. (2007). *Bilim ve teknoloji müzelerinin fen öğretimindeki yeri ve önemi* (Tez no. 207028) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Bozdoğan, A. E., & Yalçın, N. (2006). Bilim merkezlerinin ilköğretim öğrencilerinin fene karşı ilgi düzeylerinin değişmesine ve akademik başarılarına etkisi: Enerji parkı. *Ege Eğitim Dergisi*, 7(2), 95-114.
- Bunting, C. J. (2006). *Interdisciplinary teaching through outdoor education*. Human Kinetics.
- Carrier, S. J. (2009). The effects of outdoor science lessons with elementary school students on preservice teachers' self-efficacy. *Journal of Elementary Science Education*, 21(2), 35-48.
- Chin, C. (2004). Museum experience: A resource for science teacher education. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 2, 63-90.
- Çelikkaya, T., & Kuş, Z. (2009). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları yöntem ve teknikler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 741-758.
- Çengelci, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf dışı öğrenmeye ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 13(3), 1823-1841.
- Çetin, M. A., & Metin, C. (2013). Mezarlık ve şehitlik ziyaretlerinin tarih bilgisi ve bilincinin oluşumunda ve öğrencinin akademik başarısındaki etkisi. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 44-66.
- Çetin, T., Kuş, Z., & Karatekin, K. (2010). Sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin gezi-gözlem yöntemine ilişkin görüşleri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 158-180.

- Demir, A. (2015). *Sosyal bilgiler öğretim programında müze eğitimiyle ilişkilendirilen kazanımların gerçekleştirilmesine yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin yaklaşımları (Tokat ili örneği)* (Tez no. 395142) [Yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Demir, Y. (2021). *Sosyal bilgiler dersinde veli eşliğinde gerçekleştirilen inceleme gezilerinin etkililiği* (Tez no. 676230) [Doktora tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir
- Demirbaş, M. (2005). *Fen bilgisi öğretiminde sosyal öğrenme teorisinin öğrenme ürünlerine etkisinin incelenmesi* (Tez no. 159047) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- DeWitt, J., & Storksdieck, M. (2008). A short review of school field trips: key findings from the past and implications for the future. *Visitor Studies*, 11(2), 181-197.
- Dillon, J., Rickinson, M., Teamey, K., Morris, M., Choi, M. Y., Sanders, D., & Benefield, P. (2006). The value of outdoor learning: Evidence from research in the UK and elsewhere. *School Science Review*, 87(320), 107-111.
- Doğan, Y. (2013). *Fiziğin konaklamalı kamp deneyimiyle zenginleştirilmiş sınıf içi ve sınıf dışı ortamlar aracılığıyla bağlamsallaştırılma sürecinin değerlendirilmesi* (Tez no. 349929) [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafyada metodoloji genel metodlar ve özel öğretim metodları*. Milli Eğitim Basımevi.
- Erden, M. (1998). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Alkım Yay.
- Ersoy, A. F., & Kaya, E. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının (2004) uygulama sürecine ilişkin öğrenci görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(1), 71-86.
- Ertaş, H. (2012). *Okul dışı etkinliklerle desteklenen eleştirel düşünme öğretiminin, eleştirel düşünme eğilimine ve fizik dersine yönelik tutuma etkisi* (Tez no. 305894) [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Filiz, N. (2010). *Sosyal bilgiler öğretiminde müze kullanımı* (Tez no. 279840) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Gögebakan, Y. (2008). Sanat Tarihi öğretiminde gösteri yöntemi ile gezi-gözlem yönteminin bilginin kalıcılığı açısından karşılaştırılması. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2), 197-220.
- Gökkaya, A., K., & Yeşilbursa, C. C. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımının akademik başarıya etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 483-506.
- Gönenç, S., & Açıkalın M. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ve bunlara getirdikleri çözüm önerileri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 26-41.
- Griffin, J. (2004). Research on students and museums: Looking more closely at the students in school groups. *Science Education*, 88(1), 59-70.
- Güleç, S., & Alkış, S. (2003). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin iletişimsel boyutu. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 63-78.
- Güler, A. (2009). *Programlı ve etkili bir müze gezisi için geliştirilen müze eğitim paketinin etkinliğinin ölçülmesi (Ankara ili ilköğretim 1. kademe 3. sınıf sanat etkinlikleri dersi örneği)* (Tez no. 228348) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Güler, A. (2011). Planlı bir müze gezisinin ilköğretim öğrencilerinin tutumuna etkisi. *İlköğretim Online*, 10(1), 169-179.
- Güngör, B. E. (2016). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin müze alışkanlıkları (Erzurum ili örneği)* (Tez no. 423553) [Yüksek lisans tezi, Giresun Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Güven, A., Gazel, A. A., & Sever, R. (2004). Tarih öğretmenlerinin gezi-gözlem uygulamalarında karşılaştıkları sorunlar. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 225-235.
- İnan-Koroğlu, F. (2006). *İlköğretim I. kademe beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinin öğretimi ile ilgili sorunlar* (Tez no. 191191) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Kabapınar, Y. (2015). Sosyal bilgiler öğretim programlarında okul dışı öğrenmeye bakmak: bize her yer sınıf bize her yer öğrenme ortamı. A. Şimşek & S. Kaymakçı (Ed.), *Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 43-74). Pegem Akademi.
- Kamber, T. (2007). *2005-2006 yeni öğretim programında sosyal bilgiler dersi etkinliklerinin uygulanabilirliğinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.

- Karakaş-Özür, N. (2010). *Sosyal bilgiler dersinde sınıf dışı etkinliklerin öğrenci başarısına etkisi* (Tez no. 279700) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Karakaş-Özür, N., & Şahin, S. (2017). Sosyal bilgiler dersinde sınıf dışı etkinliklerin öğrenci başarısına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 18(3), 324-347.
- Karakaya, İ. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde müze alışkanlıkları (Giresun ili örneği)* (Tez no. 407616) [Yüksek lisans tezi, Giresun Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Kenna, J. L. (2019). Field trips among secondary social studies teachers in florida. *Journal of Social Studies Education Research*, 10(3), 1-16.
- Kenna, J. L., & Russell, W. B., (2015). Tripping on the core: Utilizing field trips to enhance the common core. *Social Studies Research and Practice*, 10(2), 96-110.
- Kılıç, A., Attila, R., & Baykan, Ö. (2002). Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde yaşanan güçlükler. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 293(27), 27-36.
- Kızılçaoğlu, A. (2003). İlköğretim okullarında bir kırsal yerleşmeye düzenlenecek gözlem gezisinde gerçekleştirilecek etkinlikler ile bir gezi planı önerisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 2-21.
- Kızıldaş, E., & Sak, R. (2018) Anne-babaların perspektifinden alan gezisi etkinlikleri. *Trakya Eğitim Dergisi*, 8(3), 468-480.
- Knapp, D., & Barrie, E. (2001). Content evaluation of an environmental science field trip. *Journal of Science Education and Technology*, 10(4), 351-357.
- Koca, M. K. (2014). *Arazi çalışması temelli öğretim etkinliklerinin sosyal bilgiler dersine uygulanabilirliği* (Tez no. 356640) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Korkmaz, N. (2006). *Volkan topoğrafyası konularının öğretiminde gezi- gözlem yönteminin öğrenci başarısına etkisi* (Tez no. 187654) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Lakin, L. (2006). Science beyond the classroom. *Journal of Biological Education*, 40(2), 88-90.
- Markowitz, D. G. (2004). Evaluation of the long-term impact of a university high school summer science program on students' interest and perceived abilities in science. *Journal of Science Education and Technology*, 13(3), 395-407.
- Mazman, F. (2007). *Sosyal bilgiler eğitiminde gezi-gözlem metodunun uygulanmasına ilişkin bir araştırma (Tokat örneği)* (Tez no. 204638) [Yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Meydan, A., & Akkuş, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin tarihi ve kültürel değerlerin kazandırılmasındaki önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 29, 402-422.
- Miles, M., B., & Huberman, A. M. (2019). *Nitel veri analizi: Genişletilmiş bir kaynak kitap* (Çev. S. Akbaba Altun & A. Ersoy). Pegem Akademi. (Orijinal çalışma 2015 yılında yayımlandı.)
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4. 5. 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara.
- Okur-Berberoğlu, E., & Uygun, S. (2013). Sınıf dışı eğitimin dünyadaki ve Türkiye'deki gelişiminin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 32-42.
- Orion, N., & Hofstein, A. (1994). Factors that influence learning during a scientific field trip in a natural environment. *Journal of Research in Science Teaching*, 31(10), 1097-1119.
- Orion, N., Hofstein, A., Tamir, P., & Giddings, G. J. (1997) Development and validation of an instrument for assessing the learning environment of outdoor science activities. *Science Education*, 81, 161-171.
- Öner, G. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 'okul dışı tarih öğretimi'ne ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 4(1), 89-121.
- Özay, E. (2003). *Ortaöğretim coğrafya eğitimi ve öğretiminde gezi-gözlem metodunun öğrenci başarısı üzerine etkisi ve diğer öğretim metodlarıyla karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Özgen, N. (2011). Fiziki coğrafya dersi öğretim metoduna farklı bir yaklaşım: gezi-gözlem destekli öğretim. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23, 373-388.
- Özkan, İ. (2009). *Gezi-gözlem ve inceleme yönteminin 6.sınıf sosyal bilgiler programı ülkemizin kaynakları ünitesindeki öğrenci başarılarına etkisi* (Tez no. 263523) [Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Öztürk, C., & Baysal, N. (1999). İlköğretim 4-5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumu. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(6), 11-20.

- Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. Newbury Park, CA: Sage.
- Rudman, C. L. (1994). A review of the use and implementation of science field trips. *School Science and Mathematics*, 94, 138-141.
- Serin, E. (2003). *İlköğretim ikinci kademe din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde gezi-gözlem ve inceleme yönteminin uygulanma durumu (Şanlıurfa örneği)* [Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Simmons, D. (1998) Using natural settings for environmental education: perceived benefits and barriers. *Journal of Environmental Education*, 29(3), 23-31.
- Sitali-Mubangal, G. N., Lukonga, L. R., & Denuga, D. D. (2018). Effects of lack of field trips on learner's performance in social studies at primary school. *International Journal of Education*, 10(2), 60-73.
- Şimşek, A., & Kaymakçı, S. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminin amacı ve kapsamı. A. Şimşek & S. Kaymakçı (Ed.), *Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 1-13). Pegem Akademi
- Tal, T., & Morag, O. (2009). Reflective practice as a means for preparing to teach outdoors in an ecological garden. *Journal of Science Teacher Education*, 20, 245-262.
- Taşkaya, S. M., & Bal, T. (2009). Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretim yöntemlerine ilişkin görüşleri. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 173 -185.
- Tatar, N., & Bağrıyanık, K. E. (2012). Fen ve teknoloji dersi öğretmenlerinin okul dışı eğitime yönelik görüşleri. *İlköğretim Online*, 11(4), 883-896.
- Tavşancıl, E., & Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon Yayınları.
- Taylor, S. I., Morris, V. G., & Cordeau-Young, C. (1997). Field trips in early childhood settings: expanding the walls of the classroom. *Early Childhood Education Journal*, 25(2), 141-147.
- Topçu, E. (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde okul dışı öğrenme ortamları: öğretmen adayları ile fenomenolojik bir çalışma. *International Education Studies*, 10(7), 1-27.
- Tozkoparan, U. (2013). *Burdur ilindeki öğrencilerin gezi ve seyahat kültürü üzerine düşünceleri* (Tez no. 330906) [Yüksek lisans tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Tunç, S. (2006). *Gezi-gözlem yönteminin coğrafya eğitim öğretimindeki önemi, öğrenci başarısına etkisi ve diğer öğretim yöntemleriyle karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Uludağ, Ö. (2003). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde araştırma inceleme yoluyla öğretim ve geleneksel öğretimin akademik başarıya etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Yener, Ş. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan öğretmen ve öğrenci kaynaklı sorunlar: muş il örneği. *Muş Alparlan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 105-120.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, R. (2012). *İlköğretim II. kademe sosyal bilgiler derslerinde gezi gözlem yönteminin uygulanma durumunun incelenmesi* (Tez no. 319874) [Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Yılmaz, K. (2010). Sosyal bilgiler eğitimindeki sorunlar ve çözüm önerileri: öğretim elemanlarının görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(4), 839-867.
- Yılmaz, K., & Şeker, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin müze gezilerine ve müzelerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 3(9), 21-39.
- Yorulmaz, E. (2016). *Sosyal bilgiler dersi kapsamında okul dışı çevrelerin kullanımı: Çorum yatılı arkeoloji müzesinde bir gün* (Tez no. 416198) [Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.